

૪૦૪૬

જાપાનનાર

શા. પુરુષોત્તમ ગીતાભાષાની કુપની.

ભાવનગર.

ઉદ્ધવપુરના રાણા પ્રતાપસીંહજી નાટક.

અમદાવાદ.

“એન્ડ્રો વર્નાક્યુલર પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ” માં છાપ્યું.

ફિંમત ચાર આના.

(અંચસ્વામીત્વનો હક્ક સ્વાધીન.)

મહુ—એ શું બોલે આ બાપજી રાણાનું કટમ તે અમારા પરમેહર.

(રાગ અરજણીઆનો.)

મહુ જાણો મનનો બાપા આ મહુ જાણો મનનો;
 રે રાણાજી વસન તમારું નહીં વીસારું રે પરતાપજી;
 સમખાડું ખોડીઆરના રાણા સમ ખાડું ખોડીઆરના;
 અરે તેને પુજ હું પરમેહર જાણીરે. પરતાપજી.
 બીલ તણીતો ભામની રાણારે બીલ તણીતો ભામની;
 રે રાણાજી હેવા કરહે બહુ ઢારીરે. પરતાપજી.
 ફળને ટુલો આણીને રાણારે ફળને ટુલો આણીરે;
 રે રાણાજી બોજન કરહું બહુ ભારીરે. પરતાપજી.

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ હળદીઘાટનું મેદાન.

પાત્રો—પ્રતાપસિંહ, રામસિંહ, ભામાશા આદી.

પ્રતાપ— (રાગ ક્ષત્રી કલંકનો.)

રે શીશોદીઆ સહ શુર, મુજોને તમે વાત ભારીરે;
 ખરા ક્ષત્રી તણા તમે મુત, રહ્યા ધણી ધીર ધારીરે;
 જુઓ વડીલોનાં વિચારીને કાલ. મુજોને૦
 આપી પ્રાણ રાખ્યું ચિતોડનું સલ. રહ્યા તમે.
 પોચી કીરતી આકાશ પાતાળ. મુજોને૦

કીધા શત્રુ કેરા યુરા હવાલ;	રહ્યા તમે.
નથી પ્રતાપને પામવું આ રાજ.	સુણોનેં
કાઢો મેવાડથી તુરકને બહાર;	રહ્યા તમે.
નાંખી હામ અને પગવો પોકાર.	સુણોનેં
ત્રાણ ત્રાણ કરે ચંડાળો આ વાર.	રહ્યા તમે.

સરદારો ધન્ય હૈ તુમેરી રાજ્ય ભક્તિકે કચું કે પુ-
રાતન બખતસેં તુમકુ સરદારી બદલ જાગીર મીલતીથી
અથ તુંમ અપની રોડી ખાકે મેરી નોકરી બખવતે હો
ઉસસેં તુંમેરી ભક્તિ કેસી હૈ સો મેં જાનતા હું,

રામસિંહ—માહારાજ એ ચિતોડકી વિજયી લક્ષ્મી
તુફ કે હાથ જાનેકા સગ્ય ઉદયસિંહજી હૈ આહા, બાપા
રાવળ, કુંભા, હમીર ઓર સંગ રાણાકી મેં ક્યા તારીફ
કરે ઓર અથ હમેરા સુખકા સુર્ય ઉદય કે ખાસ્તે આપકુ
ઉત્પન્ન કીએ હૈ આપકી યુક્તિ, પ્રપંચ ઓર બાહુ બળકી
પ્રસંશા મેરેસેં હો નહીં શકતી હૈ.

સર્વ સામંતો— (રાગ કલ્યાણ.)

રે રાણાજી શું વઢો પીતા આ,	
ફત્તી સરવેછે વજ્ર ધારીરે.	રાણાજી
છાંચા તમારીમાં સમાણા છીએ.	
ચિતોડની લાજ અમને ખ્યારીરે.	રાણાજી
દશ હજાર આ સામંત શુરા,	
જાભા છે કરીને તૈયારીરે.	રાણાજી

આત્મા અમારો આપ આધારે.

દેહ ન જાણો તમે ન્યારીરે.

રાણાજી

લેએ સોગન સ્વામી અમારા,

મંજુર છે કરો તમે ધારીરે,

રાણાજી

પ્રતાપ—ટકી રજપુતો ધન હૈ તુમકુ ઓર તુમેરી રાજ્ય ભક્તિકુ તુમેરે મૃદુ વાક્યો. મેરા જખમી અતઃકરણકુ આરામ રૂપ હોતા હૈ સ્વદેશાભિમાન ખાસ્તે તુમેરી તારી ક્ષ મેરેસે હો નહીં શકતી હૈ દેખો જોધપુર, જોપુર, ખુદાકોટા આદી કે સખળ રાજન બાદશાહકે સંગે હોગયે ઓર રાજ્ય સુખ લેતે હૈ ઊસસેં તુમ ઉલટ હોકે કુળ લાજ ખાતર મરનેકુ તૈયાર હોગયે હો. ધન્ય હૈ ધન્ય હૈ શુરવીર રજપુતો ધન્ય હૈ તુમકુ.

રામસિંહ—રાણાજીકા જય, મેવાડકા જય માહા-રાજ અખ એસા હમ જોસખંધ બાપન સખ સુનતેહી શુરમેં કંપાયમાન હોતે હૈ ઓર હમેરે અતઃકરણ લડનેકુ અધીરે હૈ ખાસ્તે દુસ્મન સીતાખીસેં બતાઓ અખ અખ દુસરા હમ સંતોષ કારક જવાખ નહીં દે શકતે હૈ.

પ્રતાપસિંહ—મંત્રી વર મેં લડાઈમેં જતા હું પીછે તુમ એસા બદોબસ્ત કરોકી ક્ષણદ્રુપ મેવાડ એક હિંસક પ્રાણી કે સ્થાન બન જાએ ઓર કુતા ખીલાખી રહેને ન પાવે ઊશસેં જોપાર ખેતી બંધ હોગી જખ તુફ

એ દેશ છોડ કે જાયગા. ખાસ્તે રૈયતકુ સખ હુકમ દેના ચાઈએ.

ભામાશા—(નમનથી) આજ્ઞા માહારાજ વે સાર્થ કરનાં ઉચીત હૈ.

પ્રતાપસિંહ—યોધાઓ દેખો બાદશાહી લશ્કર આને હૈ ખોસો હર હર માહાદેવ.

(રજપુતો હર હર માહાદેવ તે સામે મુસલમાનો આજ્ઞા હો અકબર અને ત્યાં દારણુ યુધ મચે છે.

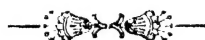
પ્રતાપસિંહ—(ધાસની જેમ મુગલોને કાંપતા) આહા મેં ગર્વિષ્ઠ માનસિંહકું હુંડ હુંડ થક ગએ પરંતુ ઉસ્કા પતા ન મીલા ઓ માનસિંહ આ. સામને એ પ્રતાપ તેરેકુ ભેટનેકે ખાતર આતુર હૈ (સલીમ સામું જોઈને) સલીમ તું જનનાનેકી ઓરત માશીક પીંજરેમેં પડકે યુધ દેખનેકુ આયા હૈ ક્યા? દેખ એ પ્રતાપકા હાથ (ધા કરતાં માવત પડે છે હાથી ભાગે છે.)

(રાજ છત્ર જોઈ મુસલમાનો રાણાજી પર તુટી પડે છે.

રામસિંહ—(અટકાવીને) રાનાજી સ્વર્ગકા ઈદ્રા-સન લેનેકી સીતાબી મત કરો. આપકા હક મુકરર હો ગયા હૈ અબી તુમારે હાથસેં મેવાડકા ઉદ્ધાર કરનાં હૈ (સ્વગત) રાનાજીકા ધોડાકા મુખ લગાર્થમેંસે ફેરા દઉ પીછે વો લગાર્થમેંસે બહાર નીકળ જાયગે. (ધોડાતું મોંઢુ ફેર-

વતાં ઘોડો પ્રતાપસિંહજીને લઈ બહાર ચાલી નીકળે છે) બસ કરો બસ કરો મુસલમાનને લગઈ બંધ કરી દે કચું કરી સલીમકુ ઉસ્કા હાથી કેસી બબર કહાં લે ગયો હૈ આહા રાનાજીને કેસા સામર્ય કર્યાકરી સલીમ જો બીન બખતર હોતે તો અબી પુરા હો ગયા થા. પરંતુ અપને બડે બડે સરદારો ઈસ્મેં મર ગયો ઉસ્કી મેવાડકુ બડી ખામી આ ગઈ.

(લગઈ બંધ થતાં સૌસૌને ઠેકાણે જાય છે.)

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ રસ્તો.

પાત્રો—સકતસિંહજી.

સકતસિંહજી—(સ્વગત.)મેરેપ્રિયબંધુ પ્રતાપસિંહજી સહીસલામત જંગમેંસે નીકલકે એ રસ્તેપેં ગયે હૈ એસા બબર મુજકુ મીલા હૈ જ્યાર મેને સુના હૈ કે બરકી પીછે મુગલ સ્વારો મારનેકી ખાતર બેજો હૈ સો મૈ જાકે બરકી મદદ કરું મેરેકુ દેશમેંસે નીકાલે હૈ તો બી કયા અપને પવીત્ર કુળકી કીર્તીકા રક્ષન કરનેવાલા ઓહી હૈ બસસેં સબ બિજવજ હૈ બારતે ચલ મેં જાઈ (જાયછે)

પ્રવેશ ૫ મો

સ્થળ કટજંગલ

પાત્રો—રાણો, મુગલસ્વાર પાછળથી સકતસિંહ

(એક ઝાડ નીચે પ્રતાપસિંહજી લગાઈથી થાકી સુઈ ગયો છે અને મોગલ સ્વાર તેને મારવા બિઘાડી તરવારથી બિભા છે)

સકતસિંહજી—(આંધો નજર કરીને) વો ઝાડ નીચે કોઈ આદમી જેસા લગતા હૈ વો જોશક પ્રતાપસિંહ હોગા અહા મુગલસ્વાર બિસ્કી પાસ પોંચ ગયે હૈ ચલ મેં જલદી બનકે રક્ષણુ કરું (એકદમ દોડી જઈ મુગલ સ્વારોને ધમકાવી છેડે કરે છે)

રાગ. સૌરઠ ગજલ.

સકતસિંહજી—અરે બ્રથ મોગલ માં કરો શીરધાવ મારા બ્રાતને.

સુતો છે રાણો શાંતીમાં હણી ગાત્ર દુશ્મનનાં ખરે. ટેક

મોગલ.—અરે તમે થઈ શાહના કેમ આમ બોલો કારમાં;

શિકાર સારો કટ વેડી મેળવ્યો છે મેવાડમાં. અરેબ્રથ.

સકતસિંહ—છજીં હજી હું શાહનો મુજ બ્રાત મરતો જેજીં હું;

હોએ કદાપી હામજો તમ બે અને હું એક છું. અરબ્રથ.

(ધા કરતાં) અરે ચંડાળ નહીં જનતે હો કે રાનાજી કી ચોકી કે બારતે બિસ્કા છોટાભાઈ ખડા હૈ (મુગલોપર ધા કરતાં અને મુગલો પડી જાયછે)

પ્રતાપસિંહ—(ગડબડથી જાગીને.)એ ક્યા હૈ (જોઈને)

કોન સકતસિંહ હૈ અંધવ કીધર હૈ તેરા બદલા પકડ લથી
આર ઓર તેરા બચન સલકર (તરવાર કાઢી ઊભો રહેછે)
સકતસિંહ (રાગ લાવણી ભરથરી બ્રાતા વીચારીને.)

વડીલ બ્રાતા વિચારીને, તમે ધરો હું પર રોપ.
જુઓ બદલો. (૨) મેં કર્યો મુગલપેં કોપ. વડીલ.
હું લધુ બ્રાત.(૨) તમે માફ કરો મુજને.
વચન બિલંબન કર્યું હોએ કરી રીસ ચડી મુજને. વડીલ.
નવ બળે ગ્રહ (૨)કહું બિજુ વારીથી બ્રાત.
બુલ ચુક મુજ ક્ષમા કરીને ધરો શીરપર હાથ. વડીલ.
ધન્ય સુર્ય કુળ (૨) ના દીપ મણી છો આપ.
અમે અમાગી કુળ ધર્મ શં સાચવીએ સહી તાપ. વડીલ.

પ્રતાપસિંહ (રાગ. સદર.)

મૃદુ શબ્દ બ્રાત. (૨) સુણી આનંદ મુજને થાએ.
પ્રાણ બચાવ્યો માહારો મા જણ્યો જન જગમાંહે.
નહીં મદદગાર (૨) આ અગાધ જંગલમાં.
કોણ સાચરે કરત માહારી પ્રાણ તજત પલમાં.

સકતસિંહ—(નમનથી માહારાજ અપ્પ પધારીએ
બદા ઠેરનેસેં બેશક નુકશાન હોગા.)

પ્રતાપસિંહ—સલ હૈ મેં જતાહું.

(બંને જુદા જુદા જાયછે.)

પ્રવેશ ૬ હો.

સ્થળ આગળનું જંગલ.

પાત્રો—ફરીદખાં, મુગલસ્વાર, પ્રતાપસિંહજી.

ફરીદખાં—બહુત રખડપટ્ટી તોળાહ અધા. એસે સીહા જંગલમેં રાનેકા ગુળરા કયું હોતા હોગારખડ રખડકે થક ગએ લેકીન ઊસ્કા પતા નહીં મીલા.

મુઠ સ્વાર—સાહીબ ઘોડા ફીંકતે જરા પીછેબી દેખીએ શિકાર કરતે. અપના શિકાર ન હોખવે પીછે ભ ગનેકા વખત બી નહીં મીલેગા.

ફરીદખાં—અએ નાદાન કયા શીકર હૈ ચોતર્ફ અપ-ને સ્વાર શીરતે હૈ કયા બોલતાહે ? હમ જવામર્દ નહીં હૈ કયા ? હમકુ સરદારી બાહાદુરી કીએ બીના મીલી હોગી.

મુઠ સ્વાર—(પાછળ જોઈને) મહીરબાન પીછે નીંધાહ કરીએ. એ કોન આતાહે.

ફરીદખાં—(જોઈને) તું અંદેશા રખતા થા વો બલા આ પહુંચી.

મુઠ સ્વાર—દેખતેહી જવામર્દાં ઊડ ગઈ.

(પ્રતાપસિંહ પ્રવેશ કરેછે.)

પ્રતાપ—(જોઈને) એ વાધમાર મીયાં ખડે રહો ખાલી પ્રતાપ પીછે કાયકુ હેરાન હોતેહો. દેખો એ પ્રતાપ તુમેરી સામને ખડા હૈ પકડ લો.

ફરીદખાં—(થરથરતાં) રા-ના-ના-ના-જી ક-ક-કળ-જ હુ-હુ-લે પ-પ-ર ઘા-ઘા-વ મ-મ-ત-ક-કરીએ. પપર ઘાઘાવ મમત કકરીએ.

પ્રતાપસિંહ—કળજ કાયકુ હો પ્રતાપ પીછે રાત દીન પડેહો ઓર કચેરીમેં બાહાદુરી બતાકે દાઢી મુંચ પર હાથ ડારતેહો.

ફરીદખાં—આપ ઈસ બખત મેરી મજક છોડકે મહીર કરો. ગુજરેલ બાતકી દરગુજર કરો. અબ મેં એ-સી બેવકુશીમેં પરહેંજ રહુંગા અબી કોન કમબખ્ત તુમે-રી પીછે આનેકા બીચાર બી કરે.

પ્રતાપ—હક આ રહી. શરણાગતકુ કયા મારનાં ઓરત માશીક સામને હાથ ધરતા હૈ પીછે કયા ?

ફરીદ—(નમીને) નેકનામ રાનાજી મહીર કા મીરા મન તેરી અકલકી મેં કયા તારીફ કરે દીલ આહે એસા કર અબી લુલુ તો તુજમમેં ફેર માંનીઓ!

પ્રતાપસિંહ—ચલે જાઓ અબ મું નહીં બતાના.
(જાયછે.)

પ્રવેશ ૭ મો.

સ્થળ રસ્તો.

પાત્રો—નાગરીક સોડા

ઘેલોશા—(રોતાં) મારા બાપલીઆ ગજબ યદ ગયો આહાહાહા ધરબાર મુકવાં પડ્યાં.

તારાચંદ—ધેલા કાકા જીઆર છે. કેમ રૂઓછો ત-
મારે શું દુખ છે. તમારે ધરબાર દૂબાણા દીકરા દીકરી પૈસો.

* * * * *

ધેલોશા—(તાણીને) કોળી મુકી ધરબારમાં, પુજો
મુક પૈસામાં અરે રાણાજીએ દેશમાંથી નીકળી પહાડમાં
વસવા હુકમ કર્યો છે ત્યાં આ સરવે સ્મૃતી મુકી જવું
પડેછે હાય હાય ત્યાં કેમ દીવસ જશે અને આંહીની મી-
લકતનું શું થશે તારીઆ હું તો મરી જાઉં હોં (પડી જાયછે)

તારાચંદ—મારા કાકાએએએ વાત કરતાં મરી
ગયારેરેરે (થોડી વાર રહીને) હ્યો ધેલા કાકા હવે જોઠો
બહુ વાર થઇ.

ધેલોશા—કેવો મરી ગયો તો તારીઆ.

તારાચંદ—તે તો ઠીક પણ હવે જંગલમાં શું વે-
પાર કરશું રાણાજી બાદશાહને શરણુ થઇ જાય તો ઠીક.

ધેલોશા—રાણાજીનું થઇ ગયું તાળી જેવું એ તો
આપણે વાણીઆ સમજીએ જોને ખાલી છોકરાં છૈયાને લઈ
હુંગરમાં હેરાન થાયછે. ખીજા રાજા કેવા બાદશાહને શરણુ
થઈ મળ કરે છે ના. લે હવે જાજી છું ઉચાજાનાં ગાડાં
જાય છે.

તારાચંદ—હું પણ જાઉં છું મારે પણ સરસામાન
લઇ જવાની તજવીજ કરવી છે.

(ખંતે જણુ જુદા જુદા આસ્યા જાયછે.)

પ્રવેશ ૮ મો.

સ્થળ કટજંગલ.

પાત્રો—રાણી, અશ્રુમતી, મલીના, પાછળથી મુગલ
સ્વાર અને ફરીદખાં પછી પ્રતાપ.

અશ્રુમતી—(ગુફામાંથી બહાર આવીને) કેસા બ-
હારા અંદર સોતા જાવે ઈધર થંડી હવામાં બેશક મેરેકુ
આરામ હોગા થોડી દેર ઈધર સો જાઉં. (સુએ છે.)

(ફરીદખાં તથા મુગલ સ્વારો પ્રવેશ કરે છે.)

ફરીદખાં—મેરા નામ ફરીદખાં મેરા નામ ફરીદખાં
મેં રાનાજીકુ તમાસા બતાઉં સખ ચલો મેરી પીછે.

મુઠ સ્વાર—હમેરા તો ઉસ્કા નામ સુનતેહી હમ
નીકલ જાતા હૈ

ફરીદખાં—શુકર અલ્લા કે કોઈ દીન ઉસ્કા બેટા
ન હોવે.

મુઠ સ્વાર—(સાંભળીને સાહીબ ઈધર કુચ્છ ચુંચા
હોતી હૈ.

ફરીદખાં—સુબાન અલ્લા ઠીકાને પર આએ તો સ-
હી આસ્તે કદમ.

મુઠ સ્વાર—સાહીબ હમ ઈધર ખડે રહેતે હૈ તુમ
જાકે દેખો.

ફરીદખાં—(અશ્રુમતી સુતી છે ત્યાં જોઈને) દુસ-
રી સ્ત્રી ઉસ્કે ડેરેમે કાનહૈ આએ ઈધર.

મુઠ સ્વાર—(જઈને) અબ કયા કરનાં હૈ.

ફરીદખાં—એસી ચારપધ બિહારે ચલનાં.

(ખાટલો બિપાડી સરવે ચાલ્યા જાયછે.)

મલીના—(સ્વગત) મેરે બીછાનેમેંશે અશ્રુમતી કહાં નીકલ ગઈ હોગી ઈધર બહાર બી હૈ નહી અબ મેં માત તાતકું જવાબ કયા દજીંગી. ચલ મેં ઉસ્કી તપાસ કરેનેકું નીકલ જાઉં અબ ઈધર રહેનેમેં બેશક અપનેકું કટ હોગા. (જાય છે.)

રાણી—(જાણીને) આહા ફૈસા આશ્ચર્ય બીછાનમેં મલીના ઝોર અશ્રુમતી દોનુ નહી હૈ વો દોનુકું ગુફાકી બહાર બેઠેનેકી બહુત આદત હૈ આંધી રાત હો ગઈ તહાં તક બહાર બેઠનાં ખબર નહીં હૈકી દુખમનો ચો તર્ફ શીર-તે હૈ ચલ મેં બહાર જાકે અંદર લે આઉં (બહાર આવી જુએ છે અને દેખતી નથી એટલે) હાય હાય ઈધરબી હૈ નહીં કયા દુખમનો લે ગએ ઝોર બાધ લે ગયા હોગા ? હે દીન દયાળ, ભક્ત વત્સલ મેં દુખનીકા દુખમેં તેને અધીક દુખ કર દીયા. અબ દુખકી સીમા ન લહી અરે મેરી અશ્રુમતીકા મુખ દેખકે મેં મેરા સખ દુખ ભુલ ગઈથી અરે મેરા રતકું કને ખુચ લીયા.

(પ્રતાપસિંહ પ્રવેશ કરે છે.)

પ્રતાપસિંહ—(રાણીને બહાર ફરતાં જોઈને) ખ્યારી એ બખત શીરનેકા હૈ કયા. અરે કાયકું રૂદન કર-

તે હો દેખા મેં જાનેકે ખાસ્તે ફુલ ફલ ટ્યાયાહું કયા ભુ-
ખ લગી હૈ.

રાણી—સ્વામીનાથ ભુખ પ્રારબ્ધમેં લીખી હૈ પરં-
તુ મેરી અશ્રુ ઓર મલીનાં દોનુ નહીં હૈ કેસી ખબર કહાં
ગુમ હો ગએ હૈ તુમેરી પાસ હોવે તો સત્વર બોલદો મે-
રસેં અખ ધીરજ નહીં રહેતી હૈ.

પ્રતાપ—(થડકીને) કેસી ખાત ઇધરસે અશ્રુ ઓર
મલીનાકુ કોન લે ગએ બડી તાગુખીકી ખાત હૈ. મેં ઓર
ખીલો સારી રાત ગુફાકી બહાર શીરતે થે લેકીન દુખનકે
પાડેં ખી સુનતેમેં નહીં આયાહૈ નિશ્ચે બાધ ઉઠા ગયા હો
ગા. હો પ્રભુ મેરેપર દુખકા બરસાદ અખ હદ હો રહી.

રાણી—(પેતાના સ્વામીનાથને પણ અશ્રુમતીની
ખબર નથી એમ સાંભળીને)

(રાગ સપ્તઅર દુખ શું દાખવું.)

વંન વંન ભટક્યાં શ્રી હરી છતાં આબ્યું ન સુખ,
ભીખારી થઈને ભટકીઆં લખ્યું કર્મમાં દુખ. વંન વંન૦
અન વસ્ત્રોની આપદ સહી સરવે મેં આપ,
પ્રાણ આધાર પુત્રી ગઈ પુર્વે કીધેલ પાપ. વંન વંન૦
હરણુ કરી ગયા શત્રુ કે લીધી વીત્તાળ વાધ,
કારી જખમ આ ના રહે દૈવે દીધો આ દાધ. વંન વંન૦
શોધી ફરી વળી ચોદીશે લાગી નહીં કાંઈ ભાળ,
અરણ્યમાં થઈ હું એકલી કેમ ઓલવું જવાળ. વંન વંન૦

પ્રતાપ.—(પોતાની સ્ત્રીનું રૂદન સાંભળી.) (રાગ. પ્રભાત)

સોય કરો દુર પ્યારી.(૨) સુણો ધીર ધારીને.
 શીમા ન આવી દુખની (૨) કશીજ ખામી ના રહી. સોયકરો.
 સુત બ્રાત પડ્યા જગે અશ્રુ પીંદુ ના પડ્યું. (૨)
 નેણુથી ન બંધ થાય નીર નેનમાં અડ્યું સોયકરો.
 ધાવ પડે શત્રુ કરા કપ્યું ન મારું કાળવું. (૨)
 ત્રાય ત્રાસ દીલમાં હું જોઈ ના શકું વધું સોયકરો.
 ચિતોડ જાણું ચિતારૂપ મુંકો આગ માંનની. (૨)
 મેવાડના મળે શું થાય વિદેશ જાણું ભામની. સોયકરો.
 ધિક વિચાર મન મુજ શત્રુ મળવા કરે. (૨)
 પ્રદેશ વેઠું પ્રીતથી ન થાજી શરણુ આખરે. સોયકરો.
 ટેક તો ન તોડી ભુમી જાજીં લાગીને. (૨)
 સુખી થાશું સિંધમાં વસી વડીલ વાસને. સોયકરો.

રાણી—(પ્રતાપને દીલગીર જોઈને) સ્વામીનાથ સત્ય
 હૈ અખતો. પરદેશમે જનના ચાઈએ વાં બેશક સુખકી પ્રાપ્તી
 હોગી અપને દુખ સહન કરને સે ખામી ન રખી પરંતુ
 એ વખત અનુકુળ હૈ નહીં

(રાગ મેવાડો.)

નિરખું હું દુષ્ટ આ નેણુથી નહીં સુખ સ્વામીને. ટેક.
 રાજ દેહી પ્રગટ થઈ ના ભોગવ્યા વિલાસ.
 મશરૂ તળાઈ પોઢણે તેને સાથરો છે ધાસરે. નહીં સુખ.

ચાંદી પાત્રો બોજને છે છોડી દીધાં સાર.
 જાડ પાત્ર આરોગવું જોઈ -હૃદય કંપે આ વારરે. નહીં સુખ.
 મહોલ માંહી ખીરાજતા વસો ગુફાની માંચ.
 નેચું ના જાય મુજથી પણ હાથ નહીં ઊપાયરે. નહીં સુખ.
 વંન વંન ભટકે બોગીઆ ન સુખ સ્વપ્ન માંહી.
 હોળી બજે છે -હૃદય મારે ન શાન્તી દીલ માંહીરે. નહીં સુખ.

પ્રતાપ.(સાંભળીને) (રાગ. લાવણી.) ખુશ રહો શનભજ.

ચિતોડ જતાં શું સુખ. પ્યારી હું પામું.
 બોગવશું સરવે સુખ પ્રભુ જુએ સામું.
 બાપાએ બળથી લીધેલ સ્થાનક જોહ.
 મુજ પૂર્વજ પુરૂષો તણું તેજ છે તેહ.
 તે જતાં કહો શું સુખ દુખના ઢગલા.
 મુજ મન રહે છે જિદાસ પાપી મુજ પગલાં.
 જિલદું જિદેપુર ગયું ચિતોડ ચિન્તામાં.
 મુજ બળ ના ચાલે કશું આગ -હૃદયમાં.
 પ્રભુ પ્રસન્ન પાપી જિપર જીત મેળાવે.
 મુજ મહેનત જોએ વ્યર્થ હાર તો થાએ.
 પ્રભુ કૃપા વીના ના કામ સીધ તો થાએ.
 મથી મરે કરીને યત્ન સમુજું જાએ.

અંક ૧ લો સમાપ્ત.

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ આગલું જંગલ. છાવણી.

પાત્રો—ફરીદખાં અશ્રુમતી માનસિંહ અને પાછળથી સલીમ)

ફરીદખાં—દેખો માહારાજ એ રાનેકી બેટી ઓર નહીં.

માનસિંહ—બેશક રાનાજીકી બેટી હૈ અય તો બડી
હુઈ હૈ મીત્ર અય સુખી હો.

ફરીદખાં—માહારાજ આપકા એશાન કમુલ કરતા હું.

માનસિંહ—દેખ લગન કરને પડેગા ઓર એ જીઠે
તય જરા ઠાઠમાઠ કરનાં.

ફરીદખાં—બહુત ઠાઠસેં શાદી કરેંગા હજુર ખુદા
સલીમકુ સલામત રખે.

માનસિંહ—અય મેં જાતા હું(ભયછે)

અને રસ્તાપર જતાં જતાં [સ્વગત]

ગર્વીષ્ટ રાના દેખતા હું કી અય તેરી બેટી મુસલ-
માનકુ જાતી હૈ કે નહીં

ફરીદખાં—(સ્વગત)જહાં તક એ નાજની નીદમેં
હૈ તહાં તક દાદી મુચ્છ અચ્છી કર લજિં ઓર કપડેબી
અચ્છે પહેન લજિં (કાચમાં બેઠને) ક્યા ખુદાને નુર બના-
યા હૈ હુરાં પરીખી આશક હો જાય તો. ઈસ્કી ક્યા તાકાદ હૈ.

અશ્રુમતી—(તીંદ્રામાંથી જગતાં) (રાગ ગજલ.)

હાય હાય મુજને યાં કોણુ લૈ આબ્યું અરે પ્રભુ.
પરાઈ તેજ ગામમાં મને કોણુ મુંડી પ્રભુ. ટેક.
ઊપાડી લાવ્યું કોણુ યાં મુજને અરે કહું;
બહાર સુતીતી શાંતિમાં લાવ્યુ કોણુ અરે પ્રભુ. હાય હાય.
શ્વપ્નું નહીં આ સલ છે દ્રષ્ટિએ દેખાય છે.
હવે શું કરે આ દુત જમનો ડરી મરૂં પ્રભુ. હાય હાય.

ફરીદખાં—(સ્વગત)મેરેસેં ડરતી હૈ કયા ઊસ્કો બે-
શક દીલાસા દેના ચાઈએ રાજ રીતમેં કેસે બુલાતે હાયગેં
(પ્રકાશ) ઓ મેરે સુનાં જવાહીર મેરેસેં મત ડર મેં ફરીદખાં
સલીમકા સરદાર હું.

(રાગ લટકે મટકે જલ્લું લડવા.)

ખીમાં રેતું બાળા મારી, ફરીદખાંની થા નારી.
નહી જડે દુનીઆમાં આવી સુંદર, મુરત જો સારી. ખીમાંરે
તું હૈયાનો હારજ મારો, જવાહીર તું મન મારે.
લાવી આપું જે જોઈએ તે, માગી લેને મુખ તારે. ખીમાંરે.
સલીમનો હું સાચો સ્નેહી, મહેર બહુ મુજ ઊપરછે.
લાડ લડાવીશ બહુ હું પ્યારી, ખાલી થામાં દુખીયારી. ખીમાંરે.
જો મુજ મુંછ અને આ દાઢી, માંથું કેવું મોહું છે.
અહેરો જો તું નિર્ખી નિર્ખી નમુન, ખુદાએ બનાવીછે. ખીમાંરે.

અશ્રુમતી—(ફરીદખાં પાસે આવતાં ખીવાથી.)

(રાગ. ગજલ.)

મુંજ વિના દુખીયારી કોઈ નહીં મુંજને મદદગાર કોઈ નહીં. મુંજવીના.

બુદ્ધિમ ગુમરે લાવીને આહી લાચાર કોઈ નહીં;

અહીં મુંજથી લાચાર કોઈ નહીં. મુંજવીના.

થઈ જીવગાની હવે આ નકામી લાચાર કોઈ નહીં;

અહીં મુંજથી લાચાર કોઈ નહીં. મુંજવીના.

ફરીદખાં—(ગુસામાં) અએ બેવફા ઓરત મેરેકુ ફજીત મત કર મેં તેરેકુ મારતા હું કયા?

સલીમ—[સ્વગત]આહા!! ઈસ બખ્ષત એ છાવનીમેસેં કોઈ ઓરતકા દુખદ પોકાર મેરે કાનપેં આતા હૈ કયા હોગો સો બહાર જાકે તપાસ કર આગિ[બહાર આવીને]તાબુખી કી ખાત હૈ બેશક ફરીદ કે ડેરેમૈસે અવાજ આતા હૈ ચલ વાં જા કે. હકીકતસેં વાફેકગાર હોગિં.

[સલીમ ફરીદના તબુખાં પ્રવેશ કરેછે]

ફરીદખાં—[સલીમને જોઈને સ્વગત,]એ બલા કાંસે આઈ [સંતોઈ જાય છે]

સલીમ—[અશ્રુમતીને જોઈને] અએ કમબખ્ષત કયા જુલમ ગુમરતા હૈ [તરવાર કાઢે છે]

ફરીદખાં—[થરથરતા હથુર મેં કુચ્છ જાનતા નહીં હું માનસિંહજીકુ ખબર હૈ.

સલીમ—તું જા કે રાજજીકુ ખુલા લા ઓર કેરીયત રોશન કરો મેં બેઠા હું.

ફરીદખાં—જતા હું હજુર [જતાં જતાં સ્વગત] કેસી
ખબર પીછે કયા હોગા.

અશ્રુમતી—[સલીમને જોઈને સ્વગત]

[રાગ. ખંડાવળી હું પરી ઈરમડી નજીમ મેં હે કમાલ મુજકે।]

શાંત આ સુંદર મુરત ન્યાળી પામું વિશ્રાંતી આનંદ મુજને.
કોણ હશે આ દેવ મનુષ્યકે લય પામ્યો ભયજેતાંજ તુજને. શાંત
કાંન્તિ તારી કુંદન સરખી નયનથી ત્રસ ન થાજિં હું નિરખી.
પાસે હશે જે પવીત્ર જન આ દુરથશે ખીક વિકાળ જનની. શાંત

સલીમ—[અશ્રુમતીને જોઈને સ્વગત.]

[રાગ. બનબરા.]

પેખું પદમણી આ ક્યાંથી કોણે હરણ કર્યું સ્થાનેથી. ટેક.
જેતાં વૃત્તી મારી બદલાઈ થું ઊર વશી દેખું આંહી.
આવી હશે આકાશની માંથી. કોણે હરણ.
નહીં ભુમી તણી આ કન્યા હરી કોણે કીધો આ અન્યા;
પડયું અમુલ્ય રત્ન આ ક્યાંથી. કોણે હરણ.

ફરીદખાં—(આવીને નમનથી) હજુર માનસિંહજી પી
છે આતે હૈ (સ્વગત) દેખો તો સહી મેં ગયા ઈતની દેરમેં કે
સેં આપસમેં ઘુસપુસ હો ગયે હૈ.

સલીમ—અએ કમખખત મેરેકુખી જુ ઇગતા
હૈ સય કહે દે દેખ તેરેકુ જાનસે માફગા.

[રાગ-કહુંછું નસીબે દુખીઓ કીધા છે.]

અરે આ બાળા કોણુ તણી છે,
મધુરી મુરત ક્યાંથી લાગ્યો હરીને. અરે•

કુમળી વયની કન્યા આ સારી,
ક્યાંથી પગલી તેં દુષ્ટ આ નારી. અરે•

અરે પાપી પાખંડી તું પુરો,
કોનો હર્યો તેં સત્ય આ હીરો. અરે•

ટળવળતાં હશે મા બાપ તેનાં,
હશે હેરાન-હૃદય ત્યાં તેનાં. અરે•

સત્ય કથા નહીં વદીશ વદને,
શીક્ષા સહીશ તું સારીજ સદને. અરે•

ફરીદખાં—(નમનથી) ખુદાવીંદ મેં રોશનકર દેતાહું
કીએ રાનેકી બેટીકા હરન કર આયાહું સો માફ કરીએ. હજુર.

[માનસિંહજી પ્રવેશ કરે છે.]

સલીમ—રાગજી મેં બગાતાજુબ હોતા હું ફરીદખાં
કે એ અવરતકા હરન કર આએ હૈ ઉસમેં આપકી સામીલ-
ગીરી લગતી હૈ.

માનસિંહ—(નમનથી) શાહજાદા બે અદબી મા-
ફ કરનાં અબતક આપ રાજ્ય પ્રપંચસેં પરહેજ રહેતે હો
ખુદાવીંદ બાદશાહકા મેરેકુ એસા ખાનગી હુકમ થા.

સલીમ—લાયાર હું કે એસા હુકમ આપકુ બા-
દશાહને દીયાહૈ કુચ્છ શીકર નહી અબી મેં એ કન્યાકુ

ખાસ મેરી તેનાતમે રખકે રક્ષન કરંગા કયુંકી નેકી મ-
રદકા ધર્મહે કી અવરનકી હુરમત સમાલનાં.

અશ્રુમતી—(સલીમના દીલાસાથી ધાસ્તીથી મુક્ત
થઈ રાજી થતાં)

બીતીથી ગઈ હારી થઈ મારી ગતી આ. ટેક
સુંદર મુરત સારી લાગે મને પ્યારી મારી નેનની કટારી,
નહીં ન્યારારે ગઈ હારી થઈ મારી ગતી આ,
બીક થઈ ન્યારી દીલે થઈ સુખીઆરી નેહીં મુખધારધારી,
માનું પ્યારારે ગઈ હારી થઈ મારી ગતી આ.

(સલીમ તથા—અશ્રુમતી બંને જાય છે.)

ફરીદખાં—(સલીમ અશ્રુમતીને લઈ ગયો તેથી)
રાજાજી અબ દેખો કેસા તમાસા હુવાહૈ અબ મેં કયા
આપકા બચનકા વિશ્વાસ કરું [ભાગે છે અને માનસીંહજી
પછવાડે પકડવા દોડે છે.

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ રસ્તો.

પાત્રો—ફરીદખાં—માનસીંહજી.

માનસિંહજી (પકડીને) અચ્ચે દોરત ભગ કે કહા જા-
તા હૈ મેરી ખાત તો સુંન.

ફરીદખાં—[ખાત કયા સુંનું.]

(રાગ લટકેમટકે જાવું લડવા)

આવે ગધો ભાર ભરીને, સાકરતો તેથી ન ખવાય;
 ભાગ્યશાળી જનન વગર મેનતે ધીમાં ભેળી ભેળી ખાય. આવે.
 જાણનારી જનન એક તરફ રહે પાદનારી તો સુંઠજ ખાય.
 લાવ્યો બહુ હું જતન કરીને મરું માનસીંહને શું થાય. આવે-
 ખોદે ઊંદર ખાંત ધરીને ભોરીંગથી તેતો ભોગવાય,
 વચન આપી પરને સોંપી ખજર પડે મુજ મસ્તક જાય. આવે.
 ફરીદખાંને ફરેખ આખ્યો માણે નહીં કોઈ ધરીને ખાંત,
 કૈક મરાશે ઝંઘડા થાશે જાય સલીમનું સત્યાનાશ. આવે.

માનસિંહ—ફરીદખાં ગુસા મત કરનાં ધીરજ ધર સખ
 અચ્છા હોગા.

(રાગ કલ્યાણ.)

સખર સખર સખર ફરીદ કર સખર,
 અંતે માન તારીએ ફરીદ કર સખર. ટેક.
 પોષણ કરશે સલીમ સાર તુંથી તે ન થાત,
 વચન માફ પાળું પ્રીતે પામીશ પત્ની બ્રાત. સખર૦
 દુન્ય ન ધરવું કાંઈ -હૃદયમાં સલીમને દઉં છેહ,
 ફરીદખાંએ કર્યું પ્રયત્ન સફળ કરાવું તેહ. સખર૦
 ફરીદખાં—કુચ્છ શીકર નહીં મેં બડા મકરબાજ
 હું મેરા શિકારમેં દુસરેકુ કખી ન જાને દઉંગા.

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ રાજ મહેલ છાવણીમાં.

પાત્રો—અશ્રુમતી મલીના પાછળથી સલીમ.

અશ્રુમતી—બહીન મલીના જ્યાં તેરે આનેકી મુઠે બખર મીલી ઉસી બખત મેને સલીમકુ કહે દીયા કી મેરી સખી ઈધર આહી હૈ સો તપાસ કરકે મેરી પાસ બેજ દેનાં મેં તેરે શીવાય બહુત હેરાનથી કયુંકી અંતરકી ખાત મેં કીસીકુ સુનાઉં.

મલીના—પ્રીય બહીન અપન દોનું સંગ સોનેથે ઉસમેસેં કીધર નીકલ ગઈ સો મેરેકુ બખર ન રહી પી-છે મેને બહાર બહુતસી તપાસ કી પરંતુ પતા નહીં પાયા. ફેર મેને ખીયાર કીયાકી મેં માત તાતકુ કયા જવાબ દ-ઉંગી ફેર મેને રાહ પકડી ઓર ચલતે ચલતે ઈધર આ પહુંચી ઓર સલીમને ઈધર બેજ દી.

અશ્રુમતી—બહીન અપન દોનું માતાજીકુ અકીલે જંગલમેં છોડકે આયે હૈ સો ઉરકો બહુતસા પરીતાપ હોતા હોગા.

મલીના—પ્રીય સખી જ્યાસેં મેં તેરી પાસ આઈ હું તખસેં તેને માત તાતકુ કોઈ દીન યાદ નહીં કીએ હૈ ખેશક તું નિદોષ હોગઈ હૈ ઉસી ખાતર તેરે નેનમેં કોઈ દીન અશ્રુખીંદુ ખી મેરે દેખ્યનમેં નહીં આએહૈ અપની ખાત ચીત ખીયમેં સલીમકા નાવ જ્યા આતાહૈ તખ તે-

રે ચેહેરેકા રંગખી ઓર હો જતાહૈ સો ક્યા હૈ વો બા-
તકા મેરેકુ અંદેશા રહતા હૈ.

અશ્રુમતી—બહીન સલીમકી ક્યા તારીફ કરે ઉસ્કા
મનોહર સ્વરૂપ જૌર મેરે પરકી અગાધ પ્રીતી દેખતેહી
માત પીતાકુ બીજકુલ ભુલ ગઈહું પ્રીય સખી. મેને એસા
બીચાર રખા હૈકી એ દેહ સલીમકુ સ્વાધીન કર દઉં ઓર
ઉસ્કી દાસી હોકે ઉસ્કી પાસ રહું ક્યુંકી હરધડી સલીમકુ
દેખકે મેરા અંતઃકરણુને એસા દ્રઢ બીચાર કર રખા હૈ.

મલીના—(સ્વગત) કેસી બાત બીગડીહૈ પરંતુ
અમ તક શાહી બીન રહી હૈ સો ઠીક હૈ (પ્રકાશ) બ-
હીન તું મુસલમાનકે સંગ લગ્ન કરનેકી ઈચ્છા રખતી હૈ.

(રાગ ચંદ્રમુખી એકલી. ભેરવી ગજલ.)

સલીમ સલીમ શું કરે સલીમ શત્રુ છે ખરે.
તુ વેરી દેશ વીસરી વિચાર પાપણી જરી. ટેક.
પિતા પ્રતાપને કહ દે બંધી બની વિચારી લે,
શું શત્રુ સાથે પ્રીતરે ધિક્કાર છે તુજ રીતને. સલીમ૦
કલંક આપ્યું કામની રહું સુર્ય કુલતુ આયમી,
પ્રતાપ આથડ્યો વૃથા ગૃહ્યાં દુખો શીરે વૃથા. સલીમ૦
જો માત તાત ક્યાં વસે વિચાર કારણ શું હશે,
તોં શત્રુ માળા કર ધરી વિચાર પાપણી જરી. સલીમ૦
પિતાતણું નમાવીઉં આડગ શીર ને હતું
ચિતોડ ગૌરવ રે ગયું ક્ષત્રીનું નામ નાશ થ્યું સલીમ૦

અશ્રુમતી—(ધિકારથી મલીના સામું જોઈને)

(રાગ દુમરી પિયા પાપી ન જાગેરે હોજગાઈ હારીરે)

મુણ તું વાત મારીરે મુજ રીત તેં ધિકારીરે. ટેક.
મોહની લગાડી તેણે મન હર્યું મારંરે;
માત તાતને દીધાં વિસારીરે. મુણ તું.
જળ મીન જેવી પ્રીત જડાઈ છે મારીરે;
શત્રુ ના સમજ તું વિચારીરે. મુણ તું.
કદી પ્રાણુ જાય મારો સલીમ ના છોડુંરે;
શીખ નહીં માતું હવે હું તારીરે. મુણ તું.

મલીના—(સ્વગત) બેશક શત્રુકે શરણુ હોગઈદે
ઉસ્કા ક્યા કરનાં ? અમ મેં જાદા કહું તખ બાત ખીગડ જાને-
કી ધાસ્તી હૈ ખાસ્તે અખતો વોખોલે ઉસ્કી હા કહેના ઉચી-
ત હૈ આર સલીમકા સંગ છોડે એસા ગુપ્ત ઉપાય કરનાં
(પ્રકાશ) અશ્રુમતી ઈતનેમે ક્યા રૂઢન કરતી હૈ.

(રાગ સૈયર દુખશું દાખવું)

અશ્રુમતી મારી બેનડી, પરખી પ્રીતની રીત;
મનં જોયું તુજ પ્રેમનું, ખોટી કે ખરી પ્રીત. અ.
પ્રીત કરી બલે બામની, શાણો છેરે સલીમ;
ક્યાંથી મજે આવો શાયબો, થાયો પ્રીતમાં લીન. અ.
કરીતી વાત મેં પ્રેમની, ગાઠ ગુફાંની માંય;
સારં કયું છે તેં સુંદરી, સારી લીધી તેં છાંય. અ.

ભુલીશમાં કદી બેનડી, વિના લગ્ન ન સંગ;

પાપછે કરવું વીધી વિના, થાએ પુન્યનો બંગ. અઠ

અશ્રુમતી—પ્રીય સખી સલીમ બહુત મર્યાદ શીળ
હૈ ઓર ધર્મકે એકીનદાર હૈ મેરી પાસ અહરનીશ આકે
બાત ચીત કરકે અપને મુકામપે ચલે જાતે હૈ અબ લગ્નીકી
તૈયારી કરને બારતે મેરેકુ પુછકે કુચ્છ નિચે કર રખા હૈ.

મલીના—(જોઈને) બહીન સલીમ આતે હૈ અબ
મેં જાતીહું (જાય છે)

(સલીમ પ્રવેશ કરે છે.)

સલીમ—અશ્રુમતી તેરેકું દેખે ખીના કુચ્છ મેરેકું
સુઝ નહીં પડતી હૈ લેકીન અબ તેરેકું તબ સખીકી સંગ
બાત ચીતકા મજા હોતા હોગા.

અશ્રુમતી—સલીમ મેંખી આપકી રટનામેં અહર-
નીશ રહેતી હું ઓર બિચાર કરતી હુંકી અબ જાતે નદદ.

સલીમ (રાગ સૌરઠ મા૩જી આંદની રાત.)

પ્યારી પ્રીત વરણી ન જાય, મુજ મુખે કેમતે ગવાય. પ્યા.
જોઈશ જ્યારે સંગ હુ તુજને, વિદ્વતો સરવ દુર થાય. પ્યા.
લીન પ્યારમાં રહીશ સંગે, સુખ પછી ખરું ભોગવાય. પ્યા.
શું તુજ રામા રૂપ રંગછે, પ્રેમતો -હૃદયના સમાય. પ્યા.
ગંભીર ગુણો ગાયા ન જાએ, સંભારતાં મનકું ભરાય. પ્યા.

અશ્રુમતી—(રાગ પ્યારા તું હોગા મેરા.)

પ્યારી દીલથી માંન પ્યારા, પ્યારી દીલથી માંન.
વસો સદા મુજ પાસ ઓ પ્યારા;

પ્રીત કરે નીશ દીન મુજ સાથે. પ્યારી.
 ક્ષણ એક દુર રહો છો પ્યારા,
 મન ઉદાસી રહે દીલ મારા;
 માટે હવે હું કરું નહીં ન્યારા. પ્યારી.
 તન મન ધન સૌ તમ પરવારું,
 પણ એક તમને કેમ વીસારું. પ્યારી.

સલીમ—હદ આ રહી તેરે પ્યારકી ખુદા ખેર કરે.
 ઓર મદદ મંગતા હુંકી મેરી મુરાદ હાંસબ કરદે અબ
 શાદીકુ દેર લગાનાં નહીં.

અશ્રુમતી—મેં ના બોલતી હુ કયા ? આપકે આધીન
 મેં હું આપકી દાસી હોનેકુ મેં મેરે અંતઃકરણસે ખુશી બ-
 તાતીહું પરંતુ મેરે માત પીતાકા કુચ્છ ખબર હૈ.

સલીમ—[વીચારીને] સખ્તસિંહજી ઈધરહૈ ઉરકે
 મે તેરીપાસ બેજુંગા ઓર વો તેરેકુ સબ ખબર દેગા.

અશ્રુમતી—કયા સખ્તસિંહ કાકા ઈધરહૈ જન્મતો
 મેરી પાસ જરૂર બેજનાં.

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ રસ્તો.

ફરીદખાં—અબ ઈદર સખ્તસિંહ ઓર પૃથ્વિરાજ
 મીલકે ઠરાવ કીયા હૈ કી અશ્રુમતી સલીમકી પાસસે યુક્તિ કરકે

હીના લેનાં મેંખી ઉરકી બાત ચીતમેં સામેલ હો ગયા. ઓર ઉરક હીંમત દી કી મેં એ કામમેં મદદ કરુંગા કયુકી મેરા શિકાર સલીમકુ રહેને ન દઈ લેકીન અશ્રુમતીકી શાદી પૃથ્વિ-રાજકી સાથ સીતાબીમે કરનેકા ઈરાદા સપ્તસિંહજીને કીયાહૈ ઓર પૃથ્વિરાજકા બચન લીયાહૈ અશ્રુમતી કે ધરાક એક પૃથ્વિ-રાજબી ઓર હો ગએ લેકીનમેં સખકુ બહુત હૈરાન કરુંગા.

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થલ કટજંગલ.

પાત્રો—પ્રતાસિંહજી—રાણી—પાછળથી ભામશા અને શૈન્ય.

રાણી—[રસ્તે ચાલતાં] આહા દૈવ દો દીનસેં અ-નાજબી નહીં મીઝાહૈ ઓર પાઉમેં કાંટે બી બહુત લગેહે.

[રાગ કંથ બીન ચલી એકલી મેરી જાન]

પીયુ હવે પંથ કર્યો ના જાન ચાલી સુજ્યા મારા પાય. ટેક.

પ્રતાપ—ખારી ધરોધીર હવે ના દુર વિશ્રાંતી લેશું જરૂર. ટેક.

રાણી—ભુખ દુખ સહન કરે ચાહું પંથ જરૂર,

કંઠે સોસ પડ્યો બહુ થોભો તમે ચતુર. પીયુ હવે.

પ્રતાપ—મંદીર આગ્યું માતનું લ્યો વિશ્રાંતી સાર,

સ્તુતી જગદંબા તણી કરે ખારી આવાર. ખારી હવે-

રાણી—ચીત પ્રડે છે જોસમાં સહી શકુ ન પવન,

વચ્ચે ફાટયાં શાયબા ધીર રહે નહીં મન. પીડુ હવે.

પ્રતાપ—નીરખું છેલે નેહથી ચિતોડ ચિતની માય,

જઈએ પરદરી પછી સ્વભુમીને સદાય. પીડુ હવે.

ખ્યારી ઈધર ઠેરો ઓર એ સરીતામેસેં જળપાંન કરો મે
એ મંદીર પાસ જાકે દેવી સ્તવન કરકે ફેર ફળ ફુલ લેઆઈ.

પ્રતાપ—(મંદીર પાસે જઈને)

(રાગ દીડી.)

ભિમા સાલ્ય કરો દીન ક્ષત્રી જાણી.

દયા દીલ ધરો વડુ દીન વાણી.

જાણી લ્યાગ કરી ભુમી આ હું મારી.

નૃપતી માંહીથી જાન્યો છું હું ભીખારી.

નોતી સ્વપ્ને આશ દેશ તજવાની.

તુજ સાલ્ય યવનને કહું ભવાની.

ચુનેગાર થયો થું હું દેવી તારો.

દ્રઢ બુધી રાખી તોય હુંજ હાર્યો.

(દેવી સ્તવન કરી લીધા બાદ ચિતોડનો વિજયી કીલ્લો ન-
જરે પડે છે તે સામું જોઈને કહે છે.)

પ્રતાપ—હા મેરી કુળકી કીર્તી કે કોટ ઓર મેરે
પ્રતાપી વડીલોને અપને હીતસ્વી ભોગુકે ભોહીમેં નાશ કરકે
તેરેકું પ્રકાશીત કીએ હૈ સો મેં યવન રૂપી રાહુસેં પૈરાકે
દેશકા પરીલાગ કરતાહું અગ છેલી સલામ હૈ.

[રાગ ખનઝારા.]

ચિતોડ તજી જઈ ક્યાંહી કર માફ ગુન્હા મુજમાંહી. ટેક.
 કુળમાન ખાતર હુ રખડ્યો અન માટે અહોનીશ ફરડ્યો,
 દેવે દયા ન લીધી કોઈ. કરમાફ ગુન્હા;
 અરે શીશોદીઆ સહુ શુર મુજ પગલે આપ્યા તમે વીર,
 નોતી આશ રાણો જશે હારી. કર માફ ગુન્હા.
 યવન રૂપી રાહુએ ધર્યો નહીં ઉગરવા હવે આરો,
 બેઠું છેલું હવે તને ધારી કર માફ ગુન્હા;

આહા પ્યારી એ ધ્વનીમેં ટીસીકી સુનતાહું પાપી
 પીછો આતે હૈ ક્યા અરે અખ મેં મેવાડકા પ્રતાપ નહીં
 પરંતુ પ્રવાસીહું.

(સૈન્ય લઇ ભામાસા પ્રવેશ કરે છે.)

સૈન્ય—મેવાડકા જય માહારાણા પ્રતાપસિંહજીકા જય.

પ્રતાપ—[જોઈને] બેશક મંત્રવર હૈપ્યારી [પાસે
 આવતાં] અહો મંત્રીવર એ લશ્કર લેકે કહાં જાતેહો.

ભામાસા—[નમન કરીને] માહારાજ મેને સુનાકી
 આપ મેવાડકા પરીત્યાગ કરકે પરબુમીમેં જાનેકા ઈરાદા
 કીયાહૈ એસા સુનકે એ લશ્કર લેકે હજુર આયાહું ખાસ્તે
 એ લશ્કરસેં મેવાડકા બિદ્દાર કરના આઈએ.

પ્રતાપ—મંત્રીવર શત્રુ બહુત સખળ હો ગએહૈ ઉ-
 રકુ એ લશ્કરસેં જીતનેકી આશા મેં નહીં રખતાહું ખા-
 સ્તે વોખાત છોડ દેનાં.

લામાશા—માહારાજ મેં આપકું પરદેશમેં કૃપી નહીં જાતે દડગા મેરી પાસ આપકી કાપાકે લીએ બહુત-સા દ્રવ્યહૈ વો લેકે મરજી માશીક ઉપયોગ કરનાં ચાઇએ.

પ્રતાપ—મંત્રીવર કીતના દ્રવ્ય હૈ. સોમેરેકુ વાકેદ્દગાર કરનાં ચાઇએ.

લામાશા—બારા બરસ તક પચીસ હજાર આદમીકુ ખોરાક કે બાસ્તે બસ હોગા.

પ્રતાપ—મંત્રીવર તુમેરી સાત પેઢીકે સંપાદન કી-એત્તે. દ્રવ્યકા મેં ઉપયોગ કરું સો મેરેકુ યોગ્ય નહીં લાગતા હૈ. બાસ્તે તુમ પીછે શીરો તો અચ્છાહૈ.

લામાશા—માહારાજ એ દેહ કોન દુસરેકી સમજ તોહો કૃપા ? મેરી અરજ કમ્બલ હોનાં.

પ્રતાપ—ધન્ય હૈ તેરી રાજ્ય બક્તિકું આહા કેસી મદદ એસા કોન હોનેવાલા હૈ.

લામાશા—એ બોજન મેં લાયાહું સો સખકુ બોજન-નકા હુકમ હો ફેર મેરી માતાજી કે બાસ્તે મેં સુંદર કપડે ઓર મીયાને બેઠનેકે બાસ્તે લાયાહું સો પીછે સખ ચલેંગે.

પ્રતાપ—બરાબરહૈ મેં બોજન કરતાં હું ઓર સ-અકુ હુકમ દેતા હું લેકીન મંત્રીવર પહીસે કઇ જગો જી-તનેકા ઈરાદા કરેંગે.

લામાશા—દેઈવરમેં શાહબાજખાંન છાવની ડારકે પડાહૈ ઉરકો મારકે પહીલા દેઈવરકા કીલા હાથ કરનાં પી-છો કોમળ ચેર જયપુર એક પીછે એક સખ છીના લેંગે.

પ્રવેશ ૬ હો.

સ્થળ રાજમહેલ.

પાત્રો—અશ્રુમતી—સપ્તસિંહજી—પૃથ્વિરાજ—પાછળથી સક્તીમ અને ફરીદખાં.

સપ્તસિંહ—તુમ બેઠો ઈધર પૃથ્વિરાજ મેં અંદર જાકે અશ્રુમતીકુ કુચ્છ બોધ કરકે તુમેરી પાસ બેજતા-હું.
(પૃથ્વિરાજને બહાર બેસારી જાય છે)

અશ્રુમતી—(સપ્તસિંહને આવતા દેખી ઉભા થઈ) પીતાજી નમન કરતી હું.

સક્તસિંહ—અશ્રુમતી અબ્બ તેરી શાદી કરનેકા ઈધર મેને ઈરાદા રખાહૈ.

[રાગ ગોપીચંદ.]

સુણુ પુત્રી પ્યારી પરણાવા ધરં તુંને પ્રીતથી. રેક.
કેદી થઈ હો કારમી, તું પડી તુફને શરણુ;
મોટી થઈ ના વખત ગુમાવો, અમ ઉપર તુંજ રણુરે. સુણુ.
વિકાનેરના કુમાર જણો, પૃથ્વિરાજ પ્રવીણુ,
સર્વ ગુણુ સંપનછે સારો, જડો પ્રીત જળ મીનરે. સુણુ.
સક્તીમ શત્રુ હાય પડી હો, તજે સંગ મુજબાળ;
શત્રુ મુસલમાન મક્તીન છે, લાગે કુળમાં ગાળરે, સુણુ.
કહ્યું માંનીને માઈ બાળા ઊર ધરોને વચન;
જો દ્રષ્ટી પૃથ્વીરાજને, બેઠો તુજ સદનરે. સુણુ.

અશ્રુમતી—(સાંભળતાં દીલગીર થઇને)

(રાગ. સુનએ દીલદાર ગુલરૂપસાર.)

કયો ભરથાર નહીં છોડનાર ધાર્યો મન
કરું દીલદાર થાએ કરાર ખુશી હું મન. કયો ભરથાર.
મલ્યું મુજ મન તન મન ધન કર અરપન
નહીં શીખ માનું તમારી હવે હું મન. કયો ભરથાર.
કરું પ્રાશ્વીત ધરું હું ચીત કરી મેં પ્રીત.
સહું હું દંડ છોડો ફંદ જાણું મન. કયો ભરથાર.

સખતસિંહ—(ગુસામાં તરવાર ડાલી) અરે પુવ-
નેડી પ્રકાશીત કીર્તિકુ પાયમાલ કરનાર પાપણી તુજકી
એસી શીક્ષા ચાઈએ. (તરવાર ઉગામે છે.)

(રાગ ભેરવી ગજલ. ચંદ્રમુખીને એકલી.)

પ્રતાપની અશ્રુ નહીં અન્ય અશ્રુ દેખું છું અહીં. ટેક.
તું ગર્ભમાં ગળી ન ગઈ, શીદ અમ કુળે પ્રગટ થઈ;
પાપણુ રૂપના પડી, હું શીશ છેદું આ ધડી. પ્રતાપની.
બીલોની વસ્તીમાં ભમી, યવન પ્રીત દીલ ગમી;
યવન ક્ષત્રી એ ફેર શું, નજાણુ પાપણી કશું. પ્રતાપની.
અરે ઉતર્યો ગર્વ તેં અમ કુળ કાળું કીધું તેં;
નમાવ્યું શીર નાતમાં હાંસી થશેરે શત્રુમાં પ્રતાપની.

અશ્રુમતી—બેશક મેં આપકી ગુહેગાર હું મેરે

મૈત્રિસેં આપકી ઈજતકા રક્ષન હોવે તો મેં મરનેકુ આપકી હબ્બુરમેં ખુશી હું.

સમ્પ્રસિંહ—(સ્વગત) અબ ક્યા કહેના જાદા કહેનેસે પરીનામ ખરાબ હોગા (પ્રકાશ) અબ તેરી મરજી પરંતુ એક બચન મેં તેરી પાસ મંગતા હું.

અશ્રુમતી—સલીમ શીવા જો આપ હુકમ કરોસો મેં બળનેકે બાસ્તે તૈયાર હું.

સમ્પ્રસિંહ—દેખ આઠ દીનકી અંદર લગનકી બાત સલીમ રમે તો બંધ કરનાં એર મૈ જો બોલતા હું સો સલીમકુ કહેનાં નહીં અબ જ પૃથ્વિરાજ તેરે માત તાતકી ખબર લેકે બહાર તેરી રાહ દીખ કે બેઠે હૈ.

અશ્રુમતી—મંજુર હૈ પીતાજી મેં જાતી હું. (જાયછે).

પૃથ્વિરાજ—(અશ્રુમતી જોઈને) મૈ તો બેઠ બેઠકે થક ગએ અશ્રુમતી.

અશ્રુમતી—મૈ મેરે કાકાકી સાથ બાત ચીતમેંથી સો દેર લગ ગઈ સો માફ મંગતી હું મેરે પીતાજીકા કુચ ખબર હૈ.

પૃથ્વિરાજ—ચોડે દીન આગે પત્ર થા અશ્રુમતી એર લીખાયાકી રાનાજીકી તખીયત અચ્છી નહી હૈ.

અશ્રુમતી—હાય હાય મેરેકુ પીતાજીકી એ અવસ્યા મેં સેવના કરનેકા લાભખી ન મીલા અબ મેં કેસે જ શકું.

(સલીમ તથા ફરીદખાં પ્રવેશ કરે છે.)

સલીમ—પૃથ્વિરાજને જોઈને) પૃથ્વિરાજ ઈધર જનાનેમેં આનેકા તુમકુ કહાંસે હુકમ મીલા હૈ.

સપ્તસિંહ—સુલતાન મેં ઉસ્કો સંગ લે આયા હું.

સલીમ—નહીં નહીં સપ્તસિંહ તુમારે શીવા દુસરેકુ આનેકા હુકમ નહીં હૈ (ફરીદને) ફરીદ.

ફરીદખાં—હુકમ હજુર.

સલીમ—તું જાકે પૃથ્વિરાજકુ દરવાજે તક છોડ આ ઝોર બોલનાંકી અબ કોઈ દીન ઈધર આનેકા ઈરાદા ન રખે.

ફરીદખાં—હુકમ હજુરમેં લે જાતા હું (પૃથ્વિરાજને) ચક્ષો મેરી સંગ. (જાને જાય છે.

(દરવાજા પાસે જઈને.)

પૃથ્વિરાજ—ફરીદખાં સુલતાનને મેરા બહુતસા અપમાન કીયા.

ફરીદખાં—દોસ્ત પૃથ્વિરાજ તુમેરી અશ્રુમતીકુ બહુત ચાહતા હૈ લેકીન સલીમ આ પડા ઊસલીએ તુમેરી બાત ચીત હુઈ નહીં અબ તુંમ એક ચીડી મેરેકુ લીખ દો. મેં અશ્રુમતીકુ દે આઝીંગા.

પૃથ્વિરાજ—બરાબર વેસાઈ કરનાં ફરીદખાં તસ્દી માફ કરનાં અબ મેં જાતા હું.

(ફરીદખાં સલીમ પાસે જાય છે.)

ફરીદખાં—(નમનથી) હજુરમે પૃથ્વિરાજકુ છોડ
આયા હું અખ ઈધર કખી નહીં આયગા.

સલીમ—

રાગ દેશની ખમાય.

કહું ફરીદખાં નનિચે માફં તું માન નહીં નારી તુંજાણુ મારી તું હવે.
છં ગુપ્ત બેદ બામતી તનમાં. કહું ફરીદખાં.
ના જાણું ચરીત્ર એ નાર તણાં હતો પ્યાર મારાપર નાંધી મણા;
સખ્તસિંહે ફેરાવી શીખ દઈ. કહું ફરીદખાં.

ફરીદખાં— (રાગ સદર)

કહું સલીમશાહ માનો માફં આ વાર નહીં નારી તમારી કદીએ થનાર
પ્રખંચ કરે જશે લાગી તુંને. કહું સલીમશાહ.
મીઠાં વચન કહી મન લીધું હરી મન જાણુ ચરી માંનની તમને.
યશે હાંણુ જાણુ મુજ મીત્ર કહું. કહું સલીમશાહ.
દો મને એ નાર થાય શીક્ષાજ સાર કરું દુખીજાણુ પાપણી દીલમાં.
પૃથ્વિ રાજ કીધો છે પ્યારનો યાર. કહું સલીમશાહ.

સલીમ—(વીચારીને) ફરીદ એસા મત સમજ અ-
શ્રુમતીકા પ્યાર મેરે પર બેહદ હૈ બેશક મેં જાનતા હું કી
પૃથ્વિરાજકુ દુસરે કામ ખાતર બુલાયા હોગા.

ફરીદખાં—પીછે માલમ હોગી હજુર અખ મેરા મં-
જુર નહીં હોગાં.

પ્રવેશ ૭ મો.

સ્થળ રસ્તો.

પાત્રો ફરીદખાં

ફરીદખાં—દેખોતો સહી. વો બેઈમાન રંડી કે ખાતર કીતના પ્રપંચ કરના પડતા હૈ એ ચીડી પૃથ્વિરાજકી પાસ અશ્રુમતીપર લીખાઈ ઓર અશ્રુમતીકુ દી અશ્રુમતીકે દીલમે કપટ નહીં હૈ. સો બિનતે તીરસ્કાર કરકે ફેંક દી જળ્ય મેને અશ્રુમતીકુ એસી સમજાઈ કે પૃથ્વિરાજ રાગ હૈ બિસ્કો યુસા લગેગા ખાસ્તે એ ચીડી મેં લીખો કે રાતકા બાર બજે ઈધર આના વો આવે જળ્ય માશી માગના ઓર હકીકત રોશન કર દેનાં એ ઊમદાખીયાર બિસ્કો પસંદ આયા ઓર લીખ દીયા ઓર બોલીકે તુંમ આપે દેઆના અળ એ ચી દી સલીમકુ જાકે દબાં કચુંકી મેરેકુ તો સગકી હાંડી પર લકડી લગાના હૈ.

પ્રવેશ ૮ મો.

સ્થળ રાજમહેલ છાવણીમાં.

પાત્રો. સલીમ પાછળથી ફરીદખાં.

ફરીદખાં—દેખો હજુર એ ચીડી પૃથ્વિરાજ ઓર અશ્રુમતી આપસમેં લીખ તે હૈ ઓર રાતકા બારા બજે પૃથ્વિરાજ અશ્રુમતીકે મુકામ પર આયગા.

સલીમ—(વાંચીને) બોત તાજુખીકી બાત હૈ ફરીદ એ બાતમેં બેશક શુભ ભેદ હૈ અહા કેસી નીર્દય ઓર બે ઈમાન ઓરત મેરેકુ કેસા પ્યાર બતાતી હૈ લે. કીન ફરીદ વો વિશ્વાસઘાતનીકુ ઈધર ખુલાલા અબ એ ચીઠી છુપા દે બતાનાં નહીં.

ફરીદખાં—મેં જાતા હું હજુર.

સલીમ—(સ્વગત) અબીકા અબી નીકા કર લજી ફર ક્યા શીકર હૈ પહીલે દેખતાં હુંકી અબ ઉસ્કા પ્યાર કેસા હૈ.

(અશ્રુમતીને લઈને ફરીદખાં પ્રેવેશ કરે છે.)

અશ્રુમતી—અબ મેરેકુ કયું ખુલાઈ હૈ શાહબદા.

સલીમ—રાજકુમારી તેરે પર મેરા શક જાતા હૈ દેખ તેરા પ્યાર કોઈ દુસરે પર હોવે તો મેં તેરેકુ ખુશી સેં રખ દેતા હું.

અશ્રુમતી—એ ક્યા સલીમ? મેરા કુચ્છ દોષ આપને દેખને મેં આયા હૈ બેશક આપ શીવા મેરે હૃદયમેં દુસરેકા સ્થાન નહીં હૈ આપકુ કુચ્છ અદેશા રહેતા હોવે તો મેં કસમ લેનેકુ તૈયાર હું.

રાગ દીલદારી કીનીરે.

મન તારી માની લે, અરે તું જીવ જાન;

દીલ ડરીનાં પ્રીતમ જરીના ઓ રસીઆ ન ફસીઆ.

ન અનીઆ મત ડરનાં મન તારી માની લે;

સમજ સમજ દીલદાર હવે તું.

પ્રેમે મરીના માર મને તું;

ચાલો, હાલો, માલો, રે મન તારી માનીલો.

સલીમ ચીંતાકા પરીલાગ કરો એ દેહ દુસરેકુ અ-
ર્પન હોતે વાલી નહીં કળી આપ મેરા પરીલાગ કરોગે તો
ભીમે આપકી દારી હોકે શેવા કરંગી.

સલીમ— રાગ સીયાનો કનરો.

ચાલ ચતુરાં સજ થઈને તું લક્ષ સમાજ તૈયાર બન્યો છે. ચાલ૦
મરીદમાં દીપ માળા પ્રગટી કાઝ કુરાન લઈને ખડો છે. ચાલ૦
બેગમે બહુ ત્યાં સંગ મળી છે, નિર્ભવા તુજને મક્ક થઈછે. ચાલ૦
ધીરજના ધરે હૈયું રે માફ તુજવીન મુજ આ જીવન અકારં. ચાલ૦
તાજરે મળશે તારણી તુજને સૌપર હુકમ ચલાવીશ સદને. ચાલ૦

અશ્રુમતી—સલીમ લગ્નકી ખાત આઠ દીન બંધ
રખનેકી જરૂર હૈ.

સલીમ—(અબચબ થઈને) એ ક્યા અશ્રુમતી ?
ક્યા સબબ હે ?

સલીમ— (રાગ સોરઠ ગજલ.)

હાય શું હશે મુજ ભાગ્યમાં નવ બાણું ગુમ આ વાતમાં;
શું વીઘ આવીને પડ્યું મુજ દીલ તુજ સંગમાં અડ્યું. હાય૦
શંકા ધરં તુજ કષ્ટમાં અન્ય આડ આવી કાર્યમાં;
ખરે કર્મ માફં ક્યાં ગયું કીધેલ કારજ ધુળ થયું. હાય૦

ન ગુપ્ત બેઠ આ જાણું હું જાણાવ આનો મર્મ તું;
પ્રપંચ પ્રીતની રીતમાં છે, ધાત રે તુજ દીલમાં. હાય૦

અશ્રુમતી—સખ્ય મેં જતા નહીં શકતી હું ઓર
મેરેકું પુછનાં ખી નહી. (જાય છે.)

સલીમ—ફરીદ એ ક્યા હોગા? ફેરી બોલે ખીન
ચલી ગઈ. લેકીન મેરેકું કુચ્છ કપટ નહીં લગતા હૈ કુચ્છ
સખ્ય દુસરા હૈ લેકીન ખુલાસા નહીં કરતી હૈ.

ફરીદખાં—હજુર બે અદખી માફ કરનાં વો લેકે
જાયગા તહાં તક મેરી અરજ માંજુર નહી હોગી.

સલીમ—અજ તક સખ મેં જુઠં માંનતા હું આજ
રાતકું સખ તમાસા મેરે દેખનેમેં આયગા તખ નિશ્ચે હોગા
કખી સચ લાગેગા તો દોનુકા શીર કાઢુંગા.

ફરીદખાં—પ્રપંચ એસા હૈકી સખસિંહ બહાર ખડા
રહેગા ઓર પૃથ્વિરાજ અંદર આકે અશ્રુમતીકું બેઠા જાયગા.

સલીમ—એસા મત સમજ ફરીદ જુસ્કો દીલદીયા
જુસ્કો દગા કયું દેવે ચલો અજ બખત હુવા હૈ. ચૂપ-
કાસેં બેઠ જનાં.

ફરીદખાં—બરાબર હૈ ચલો.

(જાને અશ્રુમતીના મુકામપર જાય છે.)

અંક ૨ સમાપ્ત.

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ રાજમહેલ.

પાત્રો—સપ્તસિંહ—પૃથ્વિરાજ—અશ્રુમતી—મલીના પા-
છળથી—સલીમ તથા ફરીદ.

સપ્તસિંહ—(પૃથ્વિરાજને) દેખો અખમે ઈધર
ખડા રહેતાહું તુમ અંદર દાખલ હો.

પૃથ્વિરાજ—બહુત અચ્છા મેં જતાહું. (જાયછે.)
(પૃથ્વિરાજ અશ્રુમતીના મકાનમાં દાખલ થાય છે.)

મલીના—(પૃથ્વિરાજને જોઈને) મહારાજ પૃથ્વિરાજ
અશ્રુમતી આપછી રાહ દેખ દેખકે અખી નીંદ્રા બસ હુઈ
હૈ તુમ બેઠો મેં બુલા લાતીહું. (જાય છે)

(સલીમ તથા ફરીદખાં સંતાઈને બેઠા છે અને

વાતો સાંભળે છે.)

ફરીદખાં—દેખો હજુર મલીના ક્યા બોલતી હૈ.

સલીમ—(જોઈને) તેરી બાત સચ હૈ ફરીદ તેને
અચ્છા પતા મીલાયા હૈ દેખ મેં છરા સંગ લે આયા હું
અખી દેખ ક્યા હોતા હૈ.

ફરીદખાં—ઔરતકુ મારનાં નહીં હજુર દુસરી શી-
ક્ષા દેનાં આઈએ ધરમેસે નીકાલ દો.

સલીમ—ચુપ ચુપ ફરીદ દેખ અશ્રુમતી પૃથ્વિરાજની પાસ જાતી છે.

(અશ્રુમતી પૃથ્વિરાજ બેઠા છે ત્યાં આવે છે)

અશ્રુમતી—પૃથ્વિરાજ બહુત દેર લગી દેખો તુ-મેરેકુ ઈધર ખુલાનેકા મકસદ એ હૈકી તુંમને જો ચીકી બેજીથી જિસપરસેં તુમેરા ખીચાર મેરી સંગ લગ્ન કરનેકા લગતા હૈ દેખો માહારાજ મેરે અંતઃકરણમેં સલીમ શીવા કોઈકા સમાસ નહીં હૈ ખાસ્તે વો ખાત છોડ દેનાં ચીકીમેં જવાખ લીખતે આપકુ ગુસા લગે સખખ રખર અરજ કરતીહું.

પૃથ્વિરાજ—(ગુસે થઈ) કેસા અપમાન બેશક વો. સખ પ્રપંચ ફરીદ હૈ પરંતુ કયા કર શકું? અમશ્રુતી મેરેકુ રાહ બતા દે મેં જાતા હું.

અશ્રુમતી—ચલો મેરી સંગ મૈ રાહ બતાતી હું.
(બંને ચાલવા માંડે છે.)

સલીમ—ફરીદ દોડ દોડ જાતે હૈ. (બંને દોડે છે.)
અને પૃથ્વિરાજને ધા કરી પાડે છે)

ફરીદ—(પૃથ્વિરાજના મડદાપર) મેં ખી એક ઓર ધા કરલજી.

અશ્રુમતી—(યડકીને) અરે કોન હૈ એસી અંધારી રેનમેં (જોઈને) કોન સલીમ હૈ કયા તુમને પૃથ્વિરાજકા સંહાર કીયા? હાય હાય કેસી અફસોસી.

[રાગ મેં જનતીથી પરીઆસેં અચ્છા નહીં કોઇ.]

સલીમશાહ જુદમ શો ક્યો તમે અહીં;
 સમજુ થઈને તમે આ શું ક્યું અહીં. સલીમ.
 વાંક શો વિચારોને પડ્યો છે મુજમાં,
 છરો લીધો છે હાથમાં બહુ કોવરે કરી. સલીમ.
 માર્યો તેં પૃથ્વિરાજ બે ગુને કહું,
 દયા ન આવી મનમાં તુજને અરે જરી. સલીમ.
 મરવા ખુશી તુજ હાથથી સલીમ હું કહું,
 તકદીરમાં લખ્યું છે તે ફરે નહીં કદી. સલીમ.

સલીમ—

[રાગ ઈંદ્ર સલા.]

બસ કર દુષ્ટ નહીં લાગે પ્રીય વાત
 પ્રપંચ તુજ પ્રીતમાં છે દીલમાંહી ધાત.
 પૃથ્વિરાજ પર તારો પ્યાર છે કહું
 છતો ક્યો મેં છળ તારો શું વધુ વડું.
 સમજીશ જૈશ જ્યારે પૃથ્વિરાજ પાસ
 સુખી થાને તું સુદરી ક્યો મને ઉદાસ.
 છેતરાઈ શબ્દથી ન છોડુંરે હવે
 ન ભુલું તુજ ભ્રમમાં ન ભુલવે મને.

(ગુલામાં સલીમ અશ્રુમતીને છરો મારે છે તેથી
 મુરછીત થાય છે.)

મલીના—(જોઈને) હાય હાય કેસા ગજબ પૃથ્વી રાજ એર અશ્રુમતીને દોતુકા નાશ એ નિર્દય સલીમ તેને બીન બીચાર કેસા જુલમ કીયા અએ નાદાન વો તેરેપર આશક થી એ તોરી ખાતર કુળકુ કલંક લગાયા હૈ સકતસિંહને બહુત બહુત સમજાઈ છે તું પૃથ્વીરાજ સાથ લમ કર લેકીન વો બોલીકે મેરે અંતઃકરણકે સલીમ શીરા હુસરેકા સ્થાન નહીં હૈ અએ પાપી વો બેશક નિર્દોષ થે.

સલીમ—સચ હૈ મલીના ! બેશક અશ્રુમતી મેરી થી યા ખુદા માફ કર અળ કયા કરું અશ્રુ-અશ્રુ એક બખત મેરી સામને તો દેખ મેને બીચાર બીન એ કાલ કીયા હૈ મેં તેરા ગુનેગાર હુ અશ્રુમતી.

(વાર લાગતાં સકતસિંહ પ્રવેશ કરે છે)

સખતસિંહ—આહા ધતની દેર પૃથ્વીરાજકુ કયા હો ગયા ચલ મેં જાઉં.

(જાય છે.)

મલીના—સકતસિંહને દેખીને) દેખીએ સખતસિંહજી એ દોતુ નિર્દોષકા નાશ. એ પાપીને કીયા હૈ.

સકતસિંહ—(ગુસામાં) ચંગલ સલીમ ઘર હતી-આર જાનતા નહીં હૈ એ સળ પ્રપંચ ફરીદકે હૈ પરંતુ એ મુઝે મ્હલા નહીં.

સલીમ—સકતસિંહ મેં તેરી ગૌવાં હું મેને કયા કામ કીઆ હૈ સો મેરેકુ માલુમ નહીં હૈ.

સકતસિંહ—શરણાગતકુ કયા મારનાં (સલીમને) દેખ એ અશ્રુમતીકુ લે જતા હું.

સલીમ—ખુશીસે લે જાઓ. મેં ખુદાકા કસમ લેકે બોલતા હું કી અશ્રુમતીકુ મેરા એ પાપી હાથ કપી છુ ને નહીં પાયા હૈ બેશક વો પતીત હૈ.

સપ્તસિંહ—બેશક તું નિર્દોષ હૈ સલીમ પરંતુ દેખ મીત્ર દ્રોહી ફરીદ કે જો તુમ સ્નેહી બોલતે હો સો અમકુ ઓર તમકુ ઊલટ પાલટ સમજકે એ કાલ કીયા હૈ. ઉસ્કા બદલા મેં અજ નહીં લે શકતા હું બાસ્તે એ પત્ર મેંને એક અતુચર પાસસેં પડાયા હૈ ઊસ્મેં ફરીદ ઓર માનસિંહકા એ સખ પ્રપચ હૈ સો બાંચકે ખાત્રી કરનાં ઓર ફરીદકા બદલા લેના.

(જાયછે.)

સલીમ—(કાગળ વાંચીને) ટેરી બનાવટ ધિક્કારહૈ માનસિંહ ઓર ફરીદકુ અએ નીમક હરામ તુમને મેરા ખાના ખરાબ કર દીયા આય દગલબાજ ફરીદ ખડા રહે. (એમ કહી ફરીદની વાંસે છરો લઇ દોડે છે.)

ફરીદ—(ધાસ્તીથી દોડતાં અને પકડાતાં) હજુરમેં મેરી ચુક કબુલ કરતા હુ અશ્રુમતીકે દીલમેં કપટ નહીં યા

સલીમ—(ગુસામાં) લે બેઈમાન. ના હક દોતુકા જન મેને લીયા.

(તરવારથી ધા કરતાં ફરીદખાં પડી જાય છે.)

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ રસ્તો.

પાત્રો—માનસિંહ ત્યા સલીમ રસ્તામાં

ફરવા જતાં ભેળા થાયછે.

માનસિંહ—સુલતાન, પાદશાહકા પત્ર આયા હૈ

સલીમ—કયા લીખા હૈ હકીકત રાશન કરો

માનસિંહ—અપને ઇધરસે લીખાયા કી રાનાજી બેહાલ હોકે પરદેશ જાનેકી તૈયારીમૈ થા દરમીયાન ઉસ્કા મંત્રી બામાશાકી મદદસે સત્રજી હોકે ઉદ્દેપુર દેઇવર, ડ્રામજમેર આદી કીલ્લા હાથ કીએ હૈ ઉસ્કા જવાબ એ સા લીખા આયા હૈ કી અબ રાનાજીકુ છોડનાં નહી સ્વતંત્ર રહેને દો ઓર છાંવની સીતાબીસે ઉઠાકે દીક્ષી લે જાનેકા હુકમ હૈ.

સલીમ—બહુત અચ્છા રાના કખી કબજ હોનેવાલા નહીં ઉસ્કો કલંક જેસા કામ મેરા હાથ મેં થા સો તુંમ ઓર ફરીદને પ્રપંચ કીયા ઉસસે છુટ ગયા ઓર મેરી જીંદગાની ખરાબ કરદી.

માનસિંહ—હજુર મેરી મરજી એસી નહીથી પરંતુ ફરીદને અપને બાસ્તે કીયા હોગા.

સલીમ—ખેશક મેરા જીગર તુમને ઉઠાસ કરદીયા અબ મેં દીક્ષી નહીં આઉગા.

માનસિંહ—સુલતાન એક અવરત ખાતર ઈતની અફસોસી કરની મુનાસબ નહીં હૈ.

સલીમ—નહીં રાજાજી તુમારા પ્રપંચ મેંને નહીં પાયા અબ વો અવરત ખાતર બહુત અફસોસ ઓર પ. રવર દીગારકી બંદગી કરનાં હૈ.

પ્રવેષ ૩ જો.

સ્થળ રાજમેહેલ ઉદ્દેપુરની હાંપડી.

પાત્રો—પ્રતાપસિંહ—ભામાશા—અશ્રુમતી—સક્તસિંહ—
રાણી—પાછળથી વશીષ્ઠ.

પ્રતાપસિંહ—અહા કેરી દૈવગતી પહીલે રાજા ફેર બીખારી બનકે દેશકા પરીત્યાગ કરનેકુ તૈયાર હુવા અબ મંત્રીવરકી મદદસેં ફેર મુલક લાથ કરકે બેઠાહું.

ભામાશા—(નમનથી બિડીને) આખર સત્યકા જ્ય હૈ માહારાજ આપ જેસી વિષમ ટેક પૃથ્વિમેં કોન ધરનેકુ શક્તિમાન હૈ ખુદાવીંદ મેને ક્યા કીયા હૈ કુચ્છ નહીં.

(નેપથ્યમાં રૂપો રાયકો અરે કોઈ રાણાજીને ખબર કરો કે દીલીથી રૂપો આવ્યા છે)

પ્રતાપસિંહ—(જેતસીંહને) બહાર કોન હૈ સત્વર ઈધર ખુલાલા.

જેતસિંહ—આસા માહારાજ લાવું છું. (જાય છે.)

(રૂપો! રાયકો પ્રવેશ કરે છે.)

રૂપો—એ રામ રામ બા રામ રામ એએ બાદલાહે કીધુંસે કે હવે હખેરાજ કરજો બાદલાહવે તમનેદખ દેહે નહીં.

પ્રતાપ—રાયકા બાદશાહકુળકે સત્વર બોલદે કે પ્રતાપ તેરી કપાકે ક્ષુધાર્થી નહીં હૈ તું. આપે રણજંગમેં મેરી સામને ખડા રહે તો મેં બહુત ખુશી હું.

રૂપો—એ બહુ હારબા હવે રામ રામ સે હું જાગી સહી.

(જાય છે.)

જેતસિંહ—(નમન કરીને) માહારાજ અશ્રુમતીકુ સંગ લેકે સપ્તસિંહજી આતે હૈ.

પ્રતાપ—ક્યા સચ હૈ ? આહા ગુજરેલ બાત યાદ કરાકે મેરેકું દીલગીર મત કરો.

જેતસિંહ—જુઠ નહીં હૈ માહારાજ દેખો ઈધર કચેરીમેં આએ.

(અશ્રુમતી પ્રવેશ કરે છે.)

પ્રતાપ—(ખુશી થતાં) બહીન મેં ખડા બાગ્યવંતતેરે મુખારવીંદ મેરે દેખનેમે આયા ક્યા તેરેકુ બીસોને છુપા રખીથી.

અશ્રુમતી—(નમનથી) નહીં પીતાજી મેરેકુ મુસલમાનો સલીમકી છાવનીમેં લે ગયેથે.

પ્રતાપ—(ગુસ્સાથી) મુસલમાન અહા!!! કારીજખમ છરકા મેરેકુ બચ થા સોમે પાયા સચ સુનાદે તેરેસે અસબ્ય બ્યવહાર તો નહીં હુવા હૈ.

અશ્રુમતી—નહીં પીતાજી મેં ખાસ સલીમકા રક્ષન નીચેથી આહા કેમી સલીમકી પ્રીતી ઓર ઊદારતા એસા કોન હોતેવાલા હૈ.

પ્રતાપ—ખસ કર દુષ્ટા.

(રાગ ભરથરી.)

કલંકીત થઈ તું કુંવરી, કરમાં શત્રુ વખાણજી;

પતીત પાપી સુત શાહનો, જંગે કરત સંહારજી. કલંકીત.

અશ્રુમતી—શાણુરે સલીમને છાંએ હતી સુખ શાંતિમાં સારજી;

ક્યારે મળીશ મુજ સ્નેહીને જીવન વ્યર્થ અસારજી. શાણુરે.

પ્રતાપ—ગર્ભમાં કેમ ગળી ન ગઈ પુત્રી પાપી ચંડાળજી.

ગર્વ હતો સુર્યકુળનો ઊતાર્યો તે અન્યાયજી. ગર્ભમાં

અશ્રુમતી—સંહારી નહીં સલીમ તેં પામી કષ્ટ અપારજી.

વેરીતું વૃંદ આ સૌ થયું રહું કોને આધારજી. સંહારી.

રાણી—(આવીને) આવને અશ્રુ મુજ ક્યાં ગઈ, ઠાં જોઈ લોચનજી

ચોંપથી ચાંપુ -હૃદયમાં મળી દીન ધણે બેનજી. આવ્નો

અશ્રુમતી—માતા શું પામીશ આપનો આશ્રય આજ હું આંહીજી

પાપી માને મુજ તાતજી તારો તારણી માતજી. માતા શું

પ્રતાપ—મારે મહીષી નવ બેઠજો બ્રહ્મ થઈ છે દુષ્ટાયજી;

યવનની ઈચ્છા મન ધરે ધારો અપવીત્ર અંગજી. મારે મહીષી.

રાણી—હાયરે હૈયુ કેમ હાયરે પામી ન પુત્રી સંયોગજી;

પુછો પતિ સપ્તસિંહને દોષીત થઈ છે આ બાળજી. હાયરે.

સપ્તસિંહ—સહીમે સોગન ખાઈ કહ્યું અડક્યો નથી મુજ હસ્તજ;
શુધ છે ક્ષત્રીના કુળમાં આપો અશ્રુને માંનજ. સહીમે.

પ્રતાપ—પ્રસંગ હોએ જે પાસનો પામે તે તણો રંગજ;
કેમ હું જાણું પવીત્ર છે અહોનીશ દુષ્ટનો સંગજ. પ્રસંગ.
બસ આપો ઝેર પુત્રીને લગાડો નહીં વારજ;
બીક કશી મન નવ ધરો મારો બ્રહ્મ એ નારજ. બસ આપો.
પરણાવી ક્ષત્રીને આપવું કુળમાંહી કલંકજ;
દીને દીન તેની વૃદ્ધી થતાં નાશે કુળનું મુળજ. પરણાવી.

જેતસિંહ—મહારાજ ઝેર તૈયાર છે.

(૩૫ીઓ ગાતા ગાતા પ્રવેશ કરે છે.)

વશીષ્ઠ—

રાગ ગીતી.

હરી ગુણ ગાઓ માની, ધ્યાની રટજો અહરનીશ જાણો;
મુક્તિ મળશે માનો, અન્ય કથા નવ કદીજ ઉર આણો;
પૃથ્વી પવીત્ર થાશે, જન્મ થશે જબ પ્રભુ પ્રગટ થાશે;
વૃંદો મુનીનાં તારે, વસશે આંહી કાળ કળી જાશે.

પરમાત્મે નમઃ રાજ તેજ વૃદ્ધી.

પ્રતાપ—આહા એ વેદધ્વની કર્ણક કેસી આનંદ
દાયક લગતી છે એ કોન છે.

(૩૫ીઓ કચેરીમાં પ્રવેશ કરે છે.)

વસીષ્ઠ—

(રામ ખ્યાલ.)

આ શીર વચનજ માહાઈ ઓ સુર્ય વંશી છુપતી.
મેર મિશ્રાબે અડગ રહી ઉન્નત્યું કુળ સ્ત્રી રહુપતી.

સૌ કષ્ટ વેઠ્યાં કારમાં દાસત્વ ના સ્વીકારીયું;
વજ્રમાન એવા ટેકીને ઉલાસ મન પામ્યું બહુ.

પ્રતાપ—(પગે પડતાં) ઊંચ તેજસ્વી રૂપીરાજ મેં
પતીત ઉસ્કો દર્શન દેકે પવીત્ર કીયા કાપાનાથ ક્યા સખ-
બસેં સેવકકે દારપેં કાપાકી હૈ.

વશીષ્ઠ— (રાગઉપેન્દ્રવજ્ર.)

પ્રતાપ તારી કીર્તિ ગવાણી પતી સુર કરી થઈ બ્યાં કચેરી.
કળીયુગે બ્રહ્મ થયો ન રાણો પ્રતાપ ટેકી સઘળે ગવાણો.

પ્રતાપ—(નમીને) માહારાજ મેરા એસા ક્યા સા-
મર્થ હૈકી સ્વર્ગકી ઉપમા દીનદાસકુ દેતે હો કાપાનાથમેં
એસા ઉંચ માનકે યોગ્ય નહીં હું.

(રાગ તુને કુમલા અઅરવા)

સાર દીનની લીધી સાર દીનની લીધીરે પ્રભુ પ્યારા, ટેક.
કરુણાનીધી તમે કાપારે કીધી સાર દીનની લીધી. સાર.
અમ અપરાધના ઓધ મઠાંઝા (૨) મુજ પુર્વજ તાર્યા. મુજ.
પતીતને પ્રભુ પાવન કીધો (૨) સઘળે પ્રસીદ્ધ કીધો. સઘળે.
શું છે ગળ્તુ આ અદ્ય પ્રાણીનું (૨) સુર ઉપમા આપો. સુર.

વશીષ્ઠ—રાજન મેં સુર્ય કુળકા ગુરૂ વસીષ્ઠ હું
મેરી ગતી સ્વર્ગ, મૃત્યુ, પાતાળ આદી મેં હૈ કળીકા
સ્પર્શ હુવા જજ મેરા આગમન ઈધર બંધ હુવા હૈ રા-
જન તેરેકુ કળીકા સ્પર્શ નહીં લગા હૈ.

પ્રતાપ—કપાનાથ એ પુત્રી યવનકી છાંયાસે અ-
પવીત્ર હુઈ હૈ બાસ્તે વે બાત સચ હૈકી નહીં શે શંકા
હર કરો.

વસીષ્ઠ—(ધ્યાન ધરીને.) રાજન તેરી બેટી પવીત્ર
હે (અશ્રુમતીને) બેટી ઈધર આ.

અશ્રુમતી—આરા માહારાજ (વસીષ્ઠની પાસે જાયછે)

વસીષ્ઠ—[કાનમાં]બેટી તું યોગીની દીક્ષા ધારણ કર
લગ્ન કરને મેં તું કદી સુખી હોને વાલી નહીં હૈ.

અશ્રુમતી—(સાંભળીને)હો ચુકા રૂપીરાજ અબ એ
દેહમેં યોગ પ્રગટ હોગયે પીતાજીક એસા ઉચ્ચશ્રમકુ અખી
કલંક નહીં દહગી. (જાયછે)

વસીષ્ઠ—શીષ્યો ચલો અબ અપને જ્ઞાનકાબખત હોતાહે

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ રસ્તો.

પાત્ર—અશ્રુમતી યોગ લેવાને મારે આશ્રમમાં જાય છે.

(રાગ લાવણી.)

લખેલ છે તકદીરમાં મારા ભટકું હું જંગલ ભારી.

લમી પ્રભુની લાગી મુજને, જ્ઞાન દ્રષ્ટી દીલમાં ભારી.

જાળ છે જમમાં મોહની મોટી, પ્રભુ મને લ્યો ઉમારી;

કળ્પે સહ્યાં મેં પ્રભુ લ્યો, ભવથી હવે મુજને તારી.
સલીમ વિના સુજે નહીં કાંઈ, રાજ્યની ઈચ્છા નહીં મારે;
દીક્ષા લઉં હું ઋષીની પાસે, આજ શીખામણ હીતકારી.

પ્રવેશ ૫ મો.

સ્થળ કંટ જંગલ.

પાત્ર—મુની કપટદાસ, શંખભારથી,

(૩૫ી સમાધીષ્ટ છે ત્યાં શીખ્યો ગાય છે.)

[નાથ કેસે ગજકો બંધ છુડાયો એ રાગ]

સજ તમે થાઓ સૌ વિદ્યાભ્યાસી,
વૃદ્ધ ગુરૂ હવે તજશે સમાધી. ટેક;
સુષિક મુનીની શેવા કરો તમે, તન મન ધન સહુ લાગી;
મોહ મુકો આ માયા ફેરો, કૃપાદાન લ્યો તમે ભાગી;
રટણ કરો સૌ શુદ્ધ ચીતે કરી, લગની તમેરે લગાડી;
જગત જંજળથી પાર ઉતારશો, લેશે ગુરૂ બચાવી.
સુષિક સખ આ જગમાં ન જાણો, યાનીને તીવ્ર વૈરાગી;
જગશે છોડી સમાધી જ્યારે, પામશે કૃપા બડ ભાગી.

(અશ્રુમતી પ્રવેશ કરે છે.)

અશ્રુમતી—નમસ્કાર હે માહારાજ.

શંખભારતી—અમે કોન ધસરપસર બુમ મારતે
ચલે આવતેહે જાનતે નહીં હેકે ગુરૂ સમાધીમેહે.

કપટદાસ—શંખભારતી એસા અપમાન મત કર
જો કોઈ રાજ બાલીકા હોય એર ગુરજીકા દર્શન કે બા-
સ્તે આઈ હોગી.

અશ્રુમતી—મહારાજ જગતકા પરીભાગ કીયા પીછે
માન અપમાન કેસા (ગુરજી સમાધીમાંથી જાગે છે.)

શંખભારતી—ગુરજી કોઈ સ્વરૂપવાન બાળીકા આપકા
દર્શનકી ઈચ્છા રખતી હૈ.

સુષિકમુની—[આને દે ઈધર]

(અશ્રુમતી આવેછે.)

અશ્રુમતી—(દંડવત કરીને)માહારાજ ગુરજી મેં એ
બવ સમુદ્રકા ભાગ કરકે આપકી પાસ દીક્ષા લેનેકુ આઈ હું.

સુષિકમુની—પુત્રી તું કોન હૈ એર કાયકુ દીક્ષા લેનેકા
ખીચાર કરતી હૈ

અશ્રુમતી—માહારાજ મેં રાણા પ્રતાપસિંહજીકી પુત્રી
હું મેરેપરચવનકી છાંયાકા પીતાજીને દોષ રખા હૈ એર વસિ-
ષ્ઠ મુનીકા બચન હૈકી દીક્ષા લેના.

સુષિકમુની—પુત્રી યોગકા કામ બહુત કઠીન હૈ બિ-
ચાર કર ફેર યોગ છોડના પડેગા.

અશ્રુમતી—જહાંતક એ દેહમેં પ્રાન હૈ તહાંતક સબ
કષ્ટ સહન કરકે જોગ સાધનમેં પ્રવૃત્ત હોજી

સુષિક—પુત્રી તેને યોગકા નિશ્ચે કીયા હૈ જબ તેરે
માત તાતકી બીક્ષા લાવ, એર એ કફની ધારન કરકે બા.

અશ્રુમતી—મેં કંકની ધારન કરતીહું જાપાનાથ પરંતુ
એક શિષ્ય મેરી સંગ બેજનાં ચાઈએ.

સુષિક—શંખભાર્યા તું બાળીકા સંગ જાઓર મોહમેં
લીન હો જાય ઓર કોઈ બાતમેં સુલેતો મેરકુ બોલ દેના.

પ્રવેશ ૬ ઠો.

સ્થળ રાજમહેલ.

પાત્રો—પ્રતાપસિંહ, રાણી, જોતસિંહ, પાછળથી અશ્રુમતીને શંખભાર્યા
(અશ્રુમતી શંખભાર્યા સાથે પ્રવેશ કરેછે)

અશ્રુમતી—અલેક શીવહર અલેક શીવહર

પ્રતાપ—[જોધને]આહા કેસા આશ્ચર્ય અશ્રુમતી યોગી-
નીકા બેસમાં દેખતા હું

(રાગ. ભરથરી.)

અશ્રુમતી—બીક્ષા આપોને રાણા બેખને નહી અશ્રુ આધારજી;

યોગીની ધારો હવે તમે વસું જંમલ મોજારજી. બીક્ષા.

પ્રતાપ—નથીરે પડી પુત્રી કંદમાં તુફં તણામાં સારજી;

સાંભળી શત્રુની કીરતી પાપી ગણી મેં તેવારજી. નથીરે.

કેવળ દોષ છે તાહરો લીધા શત્રુનાં નામજી;

દીક્ષા લે મા પુત્રી માહરી પ્રીતે પરણાવું સારજી. કેવળ.

અશ્રુમતી—નથીરે પીતા મારે પરણવું છોડી આશ્વ સંસારજી;

હવેરે જવું યોગ સાધવા છોડુ પરીવાર પ્યારજી. નથીરે
પ્રતાપ—કરમાં નીરાશ પુત્રી મને, નથી યોગમાં માલજી;

મૃદુ શાત્રે પાર ન પામશે વિકટ મોહની જાળજી. કરમાં.
અશ્રુમતી—જિદાસી અંગમાં વ્યાપી છે ભાર્યો ફેફટ ફંદજી;

દીવરે જ્ઞાન પ્રગટ થયું અહો નીશ પામું આનંદજી. જિદાસી
પ્રતાપ—સુખી થાને પુત્રી યોગમાં થાશે મોક્ષ જિદારજી;

ક્ષણ ભંગુર તો આ દેહ છે આપુ બીક્ષા લ્યો સારજી. સુખી
(પ્રતાપ બીક્ષા આપેછે એટલામાં રાણી સાંભળતાં આવેછે)

રાણી—હાય હાય મેરી અશ્રુમતીકુ મેં એ બેસમેં
દીખકે કેસી ધીરજ ધરં?

(રાગ ગોપીચંદ)

રાણી—મુજ પ્યારી પુત્રી દુખી કરમારે દીન માતને.

અશ્રુમતી—નહીં માનું માતા છોડોને મીથ્યા તમે વાતને.

રાણી—તુજ આધારે દીનમેં ગાલ્યા ટાલ્યા દુખના દીન;

જગત પતીએ કરણા કીધી બની જ્ઞાનમાં લીનરે. મુજ.

અશ્રુમતી—કટ લખ્યું કરમમાં માતા સુખ કેમ ભોગવાય,

ભાગ્ય મુજમાં ભેખ લખ્યોછે મિથ્યા તે કેમ થામરે. નહીં.

રાણી—રાજગ્રહમાં રહેનારી તું ભોગવનારી સુખ,

વિન આધારે એકલી તું રહેતાં પામીશ દુખરે. મુજ.

અશ્રુમતી—ભાયાને છે ભય મુજ માતા કાયાને નહીં કાંઈ

સ્મશાન સેવું યોગ સાધવા વસવુ સદા સાંઈરે. નહીં.

રાણી—શશિ સમ વદન સુકાઈ જાશે જ્યારે લાગશે જુખ,
જોગણ કરીને જા માં મુજને શું કરું લઈને સુખરે. મુજ.

અશ્રુમતી—હવે મોહ છોડોરે માતા કોણ પુત્રી કોણ માત,
જંગલ જઈને અલેક જગાડું છોડો મોહની વાતરે. નહીં.

રાણી— [રાગ હરથરી.]

થોડું રે ચાલીને થાકી જતી પગ દુખતા મુજ પાળજી,
પાદર પુરું રે દીડું નથી જાવું જંગલ મોજરજી
ઉતારો અશ્રુમતી મેખ આ. ટેક.

ઉનાંરે ભોજન પુત્રી ભાવતાં કાણું કુધા ન સેવાયજી,
પાણીરે પીતી તું પજે પજે કોણ કહેશે ક્ષમાયજી. ઉતારો.

હાજર માતા હજુરમાં જોતી વાર હજરજી,
કાણું રે મેં સુની મુકી નથી અંગે લાગેછે આગજી. ઉતારો.

માયારે જુલી પુત્રી માતની તરછોડમાં માનજી,
ઝૂરીને મરીશ વિયોગમાં જીવન કરમાં ધિક્કારજી. ઉતારો.

અશ્રુમતી— (રાગ સદર.)

લપટાઓમાં મોહમાં બજો ભગવત નામંજી,
જગમાં નથી કોઈ કોઈતું પાલી મરવું મુજઈજી;
બીક્ષા આપોને માતા માહરી. ટેક.

અશ્રુ નથી માતા આપની નથી મારી તું માયજી,
રણુરે સંબંધે સૌ સૌ મધ્યું જાવું તજીને જાંજાળજી. બીક્ષા.

શંખભાર્થી—માતા દેર લગતી હૈ ચલનાં હોય તો ચલ ગુર ગુસે હોગા.

અશ્રુમતી—માતા દેના હોય તો દે ભીક્ષા નહીં તો ચલી જતી હૈ.

રાણી—(ભીક્ષા આપીને) હર હર થંકર. (પડી જાયછે).

પ્રવેશ ૭ મો.

સ્થળ જંગલ.

પાત્રો—સુશીકુમુની—શંખભાર્થી—કપટદાસ—અશ્રુમતી.

અશ્રુમતી—(પ્રવેશ કરીને) માહારાજ મેં ભીક્ષા લે આપ હૈ.

સુની—ક્યું શંખભાર્થી સચ જાત હૈ.

શંખભાર્થી—સચ હૈ ગુરજી.

સુની—પુત્રી આ ઈધર તેરકુ ગુર મંત્ર દહૈ.

(રૂપી અશ્રુમતીને મંત્ર આપે છે.)

અશ્રુમતી—તથાસ્તુ માહારાજ. (સ્વગત) અબ થોડી દેર આસપાસ શીરકે ઓર ચોમ સાધન કરકે. પીછે ઈધર આજી. (જાય છે.)

પ્રવેશ ૮ મો.

સ્થળ કટ જંગલ.

પાત્રો—સલીમ—પાછળથી અશ્રુમતી દાખલ થાય છે.

સલીમ—(દીવાનો થઇ ફરે છે.)

(રાગ. ખુશીસે કાટ લે દીલદાર ગરદન. ગજલ.)

જખમ છે ઝેરીરે દીલ માંહી તારો,
ભમે છે વંન વંનરે દીલદાર તારો. જખમ છે.

અશ્રુમતી તું અદ્રસ્ય થઈ ગઈ ક્યાં,
વંન વંન ભટકું સંભારી પ્યાર તારો. જખમ છે.

દીલે દીવાનો થઈને હું ફરું છું,
જશે છવ માંન પ્યારી જાણુ મારો. જખમ છે.

(અશ્રુમતી ખાતી ખાતી પ્રવેશ કરેછે)

અશ્રુમતી—(રાગ રસીલી તારી મુરત દખી એ રાગ.)

સુંદર મુરત સંભારી પ્યારા મન ઊદાસી ફરે છે મારું. ટેક.
પ્રીત સંભારું પ્રીતમ તારી વિયોગથી ને સ્થીતી મારી;
જખમ તારો દીલમાં છે કારી પ્યારા મુરું અહો નીશ તુને સંભારી. સુંદર
બેમાં રહેતાં ભાગ્ય સમજતી દિન દિન પલ છીન સુખી રહેતી.
પડતાં હું ન્યારી દુખ પામું છું પ્યારાતન કડું નહીં તુજથી આ ન્યારું. સુંદર

અંકુર પ્રેમનો પ્રગટ કર્યો તેં ગુપ્ત હતો તે કર્યો છતો તેં.
શરણ માંહી રાખને પ્યારા મારા જોગ લીધો આ તારીજ સાજં. સુંદર.

ઈધર ખેઠકે સાધન કર લઉં ચીતા ઉપર મૃગ ચર્મ
નાંખી બેસીને આંખ મીચી જાય છે અને પાછી ઉઘાડેછે)
અહા ધ્યાનમેં સલીમકુ દેખતી હું એ કયા ? શંકરકા
સ્વરૂપ ધ્યાનમેં નહીં આતાહૈ (આંખ મીચે છે.)

સલીમ—(ફરતાં ફરતાં અશ્રુમતીને દેખે છે) કે-
સા આશ્ચર્ય બેશક અશ્રુમતી હૈ. ઓ મેરી દીલદાર અબ
તક તેરી પ્રીત એ નરાધમ પરે હૈ કયા.

[રાગ વીરહ ખાર માસી.]

મધુરી મુરત તો વસી દીલ મારે ફરં ઉદાસ અહરનીશ હુરે. ટેક.
પ્રીયા દર્શન તેં દયા કરીને દીધું સલીમ આ દુખીયાનેરે,
તુજ કારણ હું વન વન હુંદુ વૈરાગ જો મુજ મનડામારે. મ.
ઋતાર્થ કીધો કામની મુજને માફ માગું કર જોડીનેરે,
મારી હતી મેં હાથથી મારા કેમ પાછી પ્રગટ થઈરે. મ.
વિયોગથી જો હાલ અમારા નિધા કર હવે નમ્ર થઈરે,
હેરાન થાઉ હું અહીં બટકી ન રાજની ઇચ્છા રહીરે. મ.
કોણ કારણ આ જગતમાં કીધાં ઉતાર ચાલ મુજ ધાવણીએરે,
પ્રીત સંભારી મુજ ઉપરની પ્રસન્ન કર પ્રીયા મન હરીરે. મ.

અશ્રુમતી—(સલીમનો સાથ સાંભળતાં આંખ ઉઘાડીને)

(રાગ આશાવરી જોગીઓ.)

અરે તણું હું બેખ આ સલીમ જોઈને.
 બિદાસરે ફરં અહીં સંભારી પ્યારને. ટેક.
 યોગ તપ ધ્યાન સૌ ભરમ થાઓ ક્ષણ માંય.
 અંકુર વ્યાખો પ્રેમનો સંભારી પ્યારને. જરેતણું
 કોણ ક્ષત્રી કોણ યવન ન દીલ માંહી ભ્રાંત.
 મિત્ર મનોહર માટ તારા બિદાસીરે મને. અરેતણું

સલીમ—કેસા મધુર સ્વર યા ખુદા એ સ્વપ્ન હૈ કી
 સય મેં વો પરીભદ કે પાઝિમેં પડકે અખી પ્રાણુ લાગ
 કરં લેકીન મેરા અપવીત્ર શરીર લેકે કેસે જ શકુ

અશ્રુમતી—અખ કયા કરં એક તરફ પ્રીતીકા આ-
 કર્પણ હોતા હૈ દૂસરી તરફ વસીષ્ઠકા ખચન બંગ હોતા હે
 આહા એ ધ્વની કીસકી હૈ.

(આકાશ વાણી થાય છે.)

ના છોડ પુત્રી શીવ યોગ સાધ્યો,
 મિથ્યા તું માન જગત સ્નેહ બંધ બાંધ્યો;
 શરીર તુજમાં મોહ કામ જાગ્યો,
 જાઠવ જોગ જગમાં જસ બહુ વાધ્યો.

અશ્રુમતી—[સાંભળીને]આહા કેસી ધ્વની કેવળ દૈવ
 કાપાસે હુઈ હૈ નહીં તો મેં એ યોગ બિતારનેકી તૈયારીમેંથી

(સલીમથી છેટે જતાં જતાં ગાયન માય છે.)

(રાગ. સૌરઠ માઝુ આંદની રાત.)

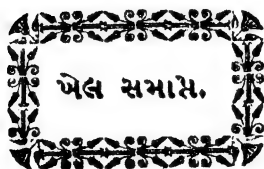
માફ કર પ્યારા સખા ગુમાવો ના જન્મરે વૃથા. માફ.
 નથી મુઠ્ઠા હું હાથથી તારા ભોગવું છું દુખ આ સદા. માફ.
 જાણે આ જોગનો લાગ કરું હું નહીં ભોગવાય આપદા. માફ.
 પ્રેમ કટારી લાગી કલેજે જોગ લીધો ન ભુલી તદા. માફ.
 આગ બળે છે અંગમાં મારા સુખી રેજે મીત્ર તું સદા. માફ.
 દર્શન છેલું ચાહું હું ચીતે ફરી મુખ જોઈ ના કદા. માફ.
 કરવી નહીં હવે પ્રેમની વાતો પ્રજાળના અગ્ની વૃથા. માફ.
 વાસના છોડી રાજ તું કરજે ગુમાવોના જન્મરે વૃથા. માફ.

[ગાયન ગાઈ અદ્રશ્ય થઈ જાય છે]

સલીમ—હાય હાય અખી દેખને મેં ખી નહીં આ-
 તી હૈ અશ્રુ. અશ્રુ. અશ્રુ.

[પડીને મુર્છાત થાય છે.]

અંક ૩ જો સમાપ્ત.

વેપારી લોકોને જાહેર ચેતવણી.

સરવે લોકોને ખબર આપવામાં આવે છે કે અમારી તરફથી બહાર પડતાં તમામ નાટકો તથા વારતાઓ અને હરેક જાતના પુસ્તકો જેવાં કે પુઠા .ઉપર જુજી બુકોની યાદ આપેલ છે તે તમામ પુસ્તકો અમારા નીચે લખેલા એજન્ટો પાસેથી રોકડી કીંમતેથી વેચાતાં મળી શકશે. પુસ્તકોનું કમીશન અમારા તરફ પત્ર લખવાથી બંદોબસ્ત કરવામાં આવશે.

અમારા એજન્ટોનાં નામો.

લાવનગર—મારી પાસેથી તથા બુકસેલર પાના. ચંદ તેજભાઈ તથા ઠક્કર, મુલજી હરખજી બુકસેલર મ-ણીઆર બાલુભાઈ કાહનદાસ તથા શાં દેવચંદ કુલચંદ ટોપીવાળા તથા વોહરા અબદુલ હુસેન આદમજી.

જામનગર—ઠક્કર નારણજી રામજી ખીજી નંબરની સ્કુલના પેલા આસીરટંટ માસ્તર તથા મુશાજી અમીજી અતરીઆ બુકસેલર તથા નાગોરી દેવકરજી લાલજી તથા દુર્લભદાસ સામજી ધ્રુવ.

ખંભાળીઆ—જ્યશંકર આણંદજી જાની તથા વકીલ દેવકરજી દેવસીંહ સુધારા વર્ધક સમા.

અમદાવાદ—બાલાભાઈ નગીનદાસ બુકસેલર તથા નાનાલાલ મગનલાલ ગુરસાપારેખની પોળમાં તથા એસો-વર્નાક્યુલર પ્રિન્ટિંગ પ્રેસમાં.

કચ્છમાંડવી—જીવરામ હરીશંકર તથા નાગોરી
ચાંપશી ખેમરાજ.

ગોધા—હરીચંદ અમીચંદ તથા અમીચંદ મગનલાલ.

પોરબંદર—જેઠા દવન ખીડીની દુકાન.

લોખંડી—જગન સંઘજી બુકસેલર.

ઉપરના અમારા એજન્ટો પાસેથી અમારી તરફથી
બહાર પડતાં તમામ પુસ્તકો મળી શકશે વેપારી લોકોને
સાર કમીશન આપશું.

બહાર પડતાં પુસ્તકો.

નિતીદર્પણ (છપાય છે.).....૦-૮-૦

દ્વારસ સંઘ (છપાય છે.).....૦-૯-૦

અદરાજના ગાયન (છપાય છે.).....૦-૨-૦

લીલાવતીના ગાયન (છપાય છે.).....૦-૨-૦

ઉપરના પુસ્તક બહાર પડવાની તૈયારીમાં છે.

શા. પુરુષોત્તમ ગીમાલાઈ.

નવી કાપડ બજાર.

ભાવનગર.

અમારી હાણીસમાં નીચેનાં પુસ્તકો વેચાતાં મળશે.

રાણકદેવી નાટક. ૦-૮-૦ સદર ગાયન. ૦-૨-૦
ગોપીચંદના આપેરાં. ૦-૨-૦ ભર્તૃહરિના ગાયન. ૦-૨-૦
ભર્તૃહરિ નાટક ૦-૬-૦ પુષ્પરાજ ચહવાણ. ૦-૨-૦ હામિ-
રાજ ચહવાણ. ૦-૮-૦ સિદ્ધરાજ જયસિંહ. ૦-૨-૦ દિ-
વાળી અને લઘુચંદ ૦-૧-૦ મોતીશાહ અને ડાહીવહુ ૦-૨-૦
દંદરસમા. ૦-૧-૦ કુખ્યાપિલાસ ૦-૨-૦ ગુલબંકાવળી
૦-૧-૦ ધરડા કાકાનો વરઘોડો ૦-૩-૦ ગુજરાતી નાટક
૦-૪-૦ બાળકૃષ્ણ નાટક ૦-૧-૬ હિંદુમાં કુસુમ ૦-૨-૦
ધુલીપસિંહ ૦-૧-૦- મિરાંઆઈ ૦-૧-૦ હદિએ બેનજીર
૦-૧-૦ સુરસેન ચંદન કુમારી ૦-૨-૦ અહિ મહિરાવણ
૦-૧-૦ માલીની નાટક ૦-૮-૦ દુનિયાનો દેખાવ ૦-૪-૦-
વૃદ્ધ દુઃખદારક ૦-૮-૦ જલસે સનોખ ૦-૩-૦ ચંદ્રમેન
અને પદમાવતિ. ૦-૪-૦ સુખુદ્ધિ સત્ય દર્શક નાટક ૧-૦-૦
પ્રતાપ સીંહ નાટક ૦-૩-૦ રાવણ સાથે અંગદ વિદિ ૦-૩-૦
નદરાજ સતિ સુલોચના ૦-૨-૦ અમલ પતિ નાટક ૦-૪-૦
ગુલજારે પંજતનીર ૦-૮-૦ ફસાનાએ ઈસંક ૦-૪-૦ ન-
એરંગ અફલાક ૦-૩-૦ જેલ છેલાતી ૦-૬-૦ જદાયે સિ-
તમગર. ૦-૬-૦ રૂપસિંહ ચંદ્રપમા ૦-૨-૦ કુલણુજીતું
કારસ ૦-૪-૦ વિજળી પિલાપ ૦-૧-૩ ગોપીચંદના મરે
શિયા ૦-૦-૩ કરણસીંહના ગાયનો ૦-૨-૦ પ્રતાપના ગા-
યનો ૦-૨-૦ સુખુદ્ધિ સત્ય દર્શકના ગાયનો ૦-૧-૦ સુરવીર
જયમલ ૦-૧-૦ ઉપરના પુસ્તકોનું કમિશન વેપારીને આપીશું

[સહી] પ્રો. પોત્તમ ગીગાલાઈની કંપની.

નવી કાપડ બજાર ભાવનગર.

